

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Informatikai Kar
Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszék

PROPAGANDATÉRKÉPEK

Nagy Dóra
térképész MSC szakos hallgató

Témavezető:

Faragó Imre
tanszéki mérnök

Budapest, 2011

TARTALOMJEGYZÉK

1. Előszó	3
2. A propaganda fogalma	4
2.1 A propaganda technikái	5
3. Térképek és a propaganda	9
3.1 Propagandatérképek megjelenése	9
3.2 Általános ismérvek	10
4. Térképek elemzése	12
4.1 „Ember és állat” propagandatérképek	12
4.2 „Propagandacél-térképek”	27
4.3 „Elferdített valóság”	36
5. Propagandatérképek szerkesztése	44
5.1 A céltematikához tartozó ábrák csoportjai	45
6. A honlap elkészítése	48
6.1 Háttéradatbázis létrehozása	48
6.2 A képek beállítása	50
6.3 A honlap programozása	51
7. Összefoglalás	55
8. Köszönetnyilvánítás	56
9. Felhasznált irodalom	57
10. Ábrajegyzék	60

1. Előszó

A térkép a hagyományos definíció (ICA, 1973) szerint: *”A térkép a Földön, más égitesten (felszínén vagy a felszínre vonatkoztatott) vagy a világűrben található természeti és társadalmi típusú, tárgyak, jelenségek, vagy folyamatok méretarányosan kisebbitett, meghatározott matematikai szabályok vagy mértani törvények szerint a képfelületre vetített, generalizált, magyarázó ábrázolása a síkban.”* Ez a megfogalmazás lényegretörően tartalmazza azokat az irányelveket, amelyeket egy kartográfusnak a térképszerkesztés során mindig szem előtt kell tartania. Viszont egy térképnek ezen felül még további kritériumoknak kell megfelelnie, az többféle tényezőtől is függ, hogy milyeneknek, de elsősorban ki kell elégítenie a célközönség igényeit. Azonban több olyan térképes, térképi alappal rendelkező kiadványt is ismerhetünk, amelyekről nem mondhatjuk el, hogy teljes mértékben, vagy akárcsak alapvető pontjaiban is megfelelnek a térképpel szemben támasztott elvárásoknak. Egy ilyen térképi ábrázolás a jelkulcsi elemeiből, információ közlésből adódóan, nem feltétlenül tesz eleget minden irányelvnek, de éppen ezért többet is mutat egy egyszerű térképnél, akár egy konkrét cél elérése érdekében is. Ezekkel a térképekkel a hétköznapi életben is sokat találkozhatunk, többek között ilyenek a plakáttérképek, reklámtérképek, propagandatérképek.

A propagandatérképek, egy-egy eszme, politikai látásmód átadása érdekében, a céltematika túlzott megerősítésével fejezik ki a mondanivalójukat. Így az előbbi definíció több pontja nem teljesül (pl. vetületi helyesség). Ezért ezek a térképek nehezen illeszthetők be a megszokott csoportosításba, tulajdonságaikat a cél érdekében alkalmazott jelkulcsi elemek mennyiségének és milyenségének függvénye határozza meg.

Diplomamunkám célja a sajátos jelkulcsi elemek figyelembevételével, néhány ismertebb, meghatározóbb propagandatérkép vizsgálatának segítségével, ezek csoportokba sorolása, elemzése, olyan általános érvényű megállapítások és szabályok felállítása, amelyek a térképszerkesztés-tervezés során felmerülhetnek. Céлом csokorba szedni a legjellemzőbb motívumokat, meghatározó jelkulcsi elemeket, amelyek egy térképet propagandatérképpé tesznek, valamint megismertetni pár kevésbé ismert különleges és érdekes munkát ebben a témában.

2. A propaganda fogalma

A propaganda kifejezés a *propagare* latin szóból ered, melynek jelentése: „terjeszt”. A propaganda célja az emberek véleményének befolyásolása, meggyőzése. Leggyakrabban a politika eszköze, de egy termék, sport, vagy szemlélet (felfogás) népszerűsítésére is használják. A szó eredeti jelentése nem teljesen egyezik ezzel a mai megfogalmazással, az idők során újabb és korszerűbb kommunikációs csatornák kapcsolódtak az információközlés folyamatába, így ez a fejlődés is befolyásolóan hatott annak átalakulására.

Az első propaganda célúnak tekintett írás az 1622-ben kiadott *Sacra Congregatio Propaganda Fide* (Hitterjesztés Szent Kongregációja) című, XV. Gergely pápa által szentesített bullájában jelent meg. A dokumentum célja a protestáns hit terjesztésének megfékezése volt, a katolikus hívők számának növelésével. A 20. századig az ilyenfajta propaganda nem jelentkezett a hétköznapokban.

A propagandát a sajtó és a tömegkommunikáció megjelenése és megerősödése keltette életre, majd a világháborúk idején értékelődött fel igazán a szerepe és jelent meg a napi kommunikációban. Tudatosan először az első világháborúban használták, felismerték, hogy a propaganda hatékony fegyver lehet egy háborúban, képes gyűlöletet szítani.

Többen is foglalkoztak a propaganda szerepével és jelentőségével, különösen az előbb említett események kapcsán. *Harold D. Lasswell* tanulmányozta a világháborúban betöltött szerepét, és eredményeit 1927-ben megjelent *Propaganda Technique in the World War* című művében tette közzé. Szerinte a háború sikeres kimeneteléhez egy államnak szükséges megszerezni az adott ország népének támogatását, más országokat, mint lehetséges szövetségeseiket maga mellé kell állítani, valamint próbálni az ellenség népében gyűlöletet kelteni saját vezetőik felé, azzal az indokkal, hogy a háború csak nekik kedvez és a népnek nem. Mindezeknek eszköze lehet a propaganda.

1928-ban *Propaganda* címmel kiadott könyvében *Edward Bernays* részletezi a propagandista feladatát. Szerinte döntő fontosságú a köz véleménye, a társadalom egy olyan nagy káosz, melyet rendbe kell tenni az „intelligens kisebbség” által. A propagandistának kell megszervezni az emberek tudatát, gondolkodását, ő mondja meg, hogy mit gondoljanak, hogy vélekedjenek egyes dolgokról, mik legyen a céljaik. Tulajdonképpen, neki híreket kell válogatni, ezáltal rendszerezni, hogy mi a fontos és mi nem az.

Jacques Ellul francia filozófus is elmélkedett a propaganda háborúban és a társadalomban betöltött szerepéről. Szerinte eszköz a politikai célok elérésére fegyverek és erőszak nélkül, egyszerre kell szólnia az egyénhez és a tömeghez egyaránt.

A modern értelemben vett propaganda az 1930-as években született, megteremtője *Joseph Goebbels*. Goebbels célja a Harmadik Birodalomban élő „közellenség” (a zsidók) lejáratása, a tömegek fanatizálása volt. Olyannyira elkülönült ez a fajta tevékenység minden addigi kormányzati munkakörtől, hogy a Birodalom külön propagandaminisztériumot hozott létre, melynek vezetője ő lett. Soha azelőtt nem foglalkoztak ennyire behatóan a kommunikáció e szerepével.

A második világháborúban is folytatódott a propaganda fegyverként való használata, majd a későbbiekben a térképek elemzésénél láthatjuk, hogy a legtöbb propaganda célú térkép ebből az időszakból származik.

Az 1980-as évektől az internet, a televízió, a rádió és a különböző utcai plakátok elterjedésével ezek az új technikák lettek jellemzően a terjesztés eszközei. A propaganda átalakult a marketing fogalmává, mely szerint cél a kínált termék megvásárlására való ösztönzés.

2.1 A propaganda technikái

A térképek elemzése előtt be kell mutatnunk azokat a módszereket, amelyekkel a propaganda során a célnak megfelelő pszichológiai hatás gyakorolható a célközösségre. Bizonyos eredményeket, csak a megfelelő eszközökkel, olyan elemek kihangsúlyozásával érhetünk el, amelyekről tudjuk, hogy az arra, akit befolyásolni szeretnénk, a megfelelő hatással van. Viszont többféleképpen közelíthetünk meg egy témát. Ha például az a célunk, hogy a mi álláspontunkat minél többen támogassák, akkor kiemelhetjük annak előnyeit, de ugyanúgy hatásos lehet az is, ha az ellenfél álláspontjának hibáit hangsúlyozzuk valamilyen módon. Az alábbiakban röviden áttekintjük az évek során alkalmazott különféle technikákat:

- *Ad hominem*: latin kifejezés arra a kampányra, amelyben az ellenfél egyes hibáit, tulajdonságait, érdekeit veszik célba, gyakran elvonva a figyelmet annak állításairól.

- *Ad nauseam*: ennek az érvelési technikának az a lényege, hogy egy ideát addig és annyiszor ismételtetnek, – többnyire egyszerű szlogen formájában –, míg az olyan hatékony nem lesz, hogy az emberek nagy része hajlamos lesz azt igazként elfogadni.

- Pánik, félelem belenevelése a népességbe: például Németországban Goebbels idejében volt egy effajta propaganda, melynek során azt sulykolták, hogy a Szövetségesek ki akarják irtani a német nemzetet.

- Egyes előítéletek kihasználása valamilyen csoport (népcsoport, vallási közösség, stb.) ellen, vagy félrevezető célból, egyes dolgok megmásításával, kiszínezésével. Lekicsinylése, alsóbbrendűnek való titulálása a kiszemelt félnek.

- Bandwagon: ez egy kifejezés arra, amikor próbálják a célközönséget meggyőzni, hogy csatlakozzanak hozzájuk, – vegyenek részt velük például a harcban –, és ezt úgy érik el, hogy az ún. csordaszellemre apellálnak. Tehát azt hangoztatják, hogy „ők is velünk vannak, legyetek ti is”.

- Elkerülhetetlen győzelemmel való érvelés: mindazok invitálása a csoporthoz, akik még nincsenek rajta a Bandwagon-on, hogy csatlakozzanak azokhoz, akik már a győzelem útján járnak. Ez tulajdonképpen ugyanaz, mint az előző, azzal a különbséggel, hogy ennél már a közös cél győzelme kész tényként van kezelve, és aki nem csatlakozik, az csak rosszul járhat.

- Híres, szép, sikeres emberek felhasználása. Ha valaki olyan hirdet valamit, aki mások számára példaképként, irigyelhető személyként jelenik meg, akkor az átlagemberek azt akarják venni, amit ő, követni akarják őt. Főleg termékeladáskor, marketingben használják ezt a technikát.

- Személyi kultusz: egy ember idealizálása a tömegkommunikáció felhasználásával. Hősként mutatják be az adott személyt, aki által képviselt ideákat a célközönség könnyebben magáévá teszi.

- A fekete vagy a fehér opció: két választási lehetőség biztosítása, sugallva, hogy az a jó választás, amelyik oldalon azok állnak, akik a lehetőséget kínálják. „Vagy velünk vagy, vagy ellenünk.”

- Emberi színvonalat el nem érőnek mutatják be az ellenfelet, – különösen más-más etnikai csoportoknál –, gúnyneveket találnak ki, amely utal az adott nemzet, etnikai csoport sajátosságaira.

- Parancsolás: konkrét célok és utasítások megfogalmazásával igyekeznek egyszerűbbé tenni a döntést az közönség számára. Olyan szavakat és egyszerűbb tömondatokat használnak, melyek egyértelműen kifejezik, hogy mire van szükség, mit kell tenni, ezáltal próbálnak kizárni minden más választási lehetőséget.

- Félreinformálás: hamis felvételek, képek készítése, események elferdítése.

- Féligazság: tulajdonképpen ez is félreinformálás, de ennél nem hamisítanak minden tényt, adatot, hanem az állításoknak csak egyes részeinél nem mondanak igazat.

- Eufória-keltés: olyan események, parádék, ünneplések vagy nyaralások szervezése, ahol a célközönség jól érzi magát, tehát boldog és hálás lesz és s így sokkal könnyebben rá lehet venni dolgokra. Ez egyfajta „lefizetés”. Egy még hatásosabb formája ennek, ha valakit személy szerint ajándékoznak meg valamivel, ezáltal ő kitüntetettnek, társnak érzi magát, közelebb kerül ahhoz, aki hozzá „lealacsonyodott”.

- A hírek irányítása: egyes jó, vagy rossz hírek folyamatos ismételtetése, többszöri megjelentetése, ezáltal jó vagy rossz érzet keltése a közönségben.

- Reductio ad Hitlerum: ellenszenvekeltés valami ellen. Egyes dolgokat, eszméket rossznak titulálnak, mert azokat olyan személyek, csoportok, országok preferálják, akiket a célközönség utál, vagy ellenszenvesnek tart. Például: „Hitler vegetáriánus volt, vegetáriánusnak lenni rossz!” Magyarázat: Azért mert Hitler rosszakat tett, vagy azért, mert ha valamilyen felfogásban közös állásponton vagy vele, akkor morálisan is vele egy szinten vagy.

- Elterelő manőver: olyan adatok, eredmények előtérbe helyezése, amelyek tulajdonképpen lényegtelenek, de így könnyebben el lehet terelni a figyelmet egyes dolgokról, eseményekről.

- Leegyszerűsítés: tömondatok, egyszerű kifejezések használata, amelyek lényegre törően informálják a célközönséget. Sokak számára buzdítóbb lehet egy rövidebb felszólítás is, mint egy hosszabb mondat, többen elvesznek a részletekben.

- Bűnbak kikiáltása: egyes személyeket, csoportokat hibáztatnak bizonyos tettekért, eseményekért, ezáltal ellenszenvet keltenek a népben.

- Sztereotípiák kihasználása: sablonok létrehozása, olyan tényezők, jellemzők kiemelése, amelyek láttán az embereknek rögtön a bemutatni szánt ország, népcsoport ugrik be. Például térképeken, posztereken az ellenségről olyan karikatúra, ami kiemel valamilyen szembetűnő fizikai tulajdonságot, másságot.

- Olyan szavak használata, amelyek „értékesek” az emberek számára. Béke, szabadság, egyenlőség, igazság, stb., ezek olyan szavak, amelyek pozitív érzetet keltenek az emberekben. Egy-egy beszédben minél több ilyen elhangzik, annál pozitívabb képet alkot a közönség arról, aki ezeket mondja.

- Olyan élethelyzetek bemutatása, képek, rajzok elhelyezése (például térképek mellékleteként is), amelyek örömmel, áhítattal tölthetik el azt, aki azokat szemléli. Vágyott szabadságot, boldogságot, gazdagságot, és más pozitív, egyes emberek számára az adott pillanatban (főleg háborús helyzetben) elérhetetlen dolgokat sugallnak. Ezek reményében állhatnak sokan az mellé, aki ezeket kínálja.

Az előbbi lista nem teljes, de ezek a legjellemzőbb praktikák, amelyeket a propaganda keretein belül felhasználnak. Mindegyik valamilyen szinten az egyes hiányosságokra apellál: olyan szituációkban, amikor valaki hátrányos helyzetbe került, vagy nincsenek meg a kellő adottságai, nincs, akire felnézzen, amiben higgyen, hajlamosabb bedőlni az egyes praktikáknak, egy jobb élet, cél reményében vagy akárcsak azért, hogy tartozzon valahova. Az ember eredendően befolyásolható, csak meg kell találni azt a módot, amivel ki lehet őt zökkenteni a megszokottból. A fent felsoroltak mind tapasztalatok és pszichológiai vizsgálatok útján alakultak ki az évek során. Fontos kiemelni, hogy nem lehet egy propaganda mindenféleképpen rossz vagy jó, lehet jó is, rossz is, de mindig vannak olyanok, akiket kell irányítani és befolyásolni. Nem elég csupán jól megválasztani a technikát, a hatékonyság a megfelelő közvetítő eszköz megválasztásától is függ. A folyamatos fejlődés bővítette a kommunikációs csatornák tárházát. A továbbiakban az egyik legelső ilyen közvetítőről, a térképekről, pontosabban azok propagandatérképékként való felhasználásáról lesz szó.

3. Térképek és a propaganda

Egy térképnek nem elég csupán a kartográfiai követelményeknek megfelelni ahhoz, hogy jól eladható, népszerű legyen. A terméket a közönség igényeinek megfelelően kell tálalni. Manapság már rengeteg féle témájú és formátumú térkép közül választhatunk, amik között mindenki megtalálhatja a neki tetszőt. Nem elég pontosnak, naprakésznek lennie, a hétköznapi vásárló, de a szakértő is több szempont alapján választ. Valaki az egyszerűbb, csupán a tájékozódáshoz szükséges térképeket preferálja, míg mások művészebb szemszögből közelítenek ahhoz. Az, hogy milyen egy térkép a kartográfustól függ. Az ő szakértelme, igényessége, szemlélete, ízlése mind benne van az általa megalkotott művekben. Tehát egy térkép valamilyen szempontból mindig egyéni, hiszen nem egy gép készíti, hanem optimális esetben egy hozzáértő.

Vannak azonban olyan térképek, amelyekkel tudatosan az emberek befolyásolására törekednek, gyengébb vagy erősebb befolyást gyakorolnak az olvasókra. Ezeknél szándékosan olyan elemeket használnak, melyekről tudják, hogy érdeklődést, érzelmeket keltenek, hatással vannak a közönségre. Legjellemzőbb példái ennek a gyakorlatnak a főként a háborúban kifejlődött propagandatérképek és korunk sajátosságai a reklámtérképek.

3.1 Propagandatérképek megjelenése

A történelem során, ha valamilyen nagyobb, átfogó térképkészítési folyamat indult be, akkor azt mindig valamilyen nemzeti érdek, nemzetközi vita szorgalmazta. A 19. századtól a grafikai alkalmazások megjelenése volt jellemző a hírközlésben. A 20. század elejétől a társadalomban és a politikában is jelentős változások mentek végbe. A háborúk, a világban történő események alakulásai nem csak a politikai vezetést, a közembert is érdekelték. A térképek a nemzeti és a nemzetközi hírközlés fontos eszközeivé váltak, egyre több és többféle jelent meg a mindennapokban. Ezek segítettek megérteni a világban zajló eseményeket, hiszen sokszor a képekkel való hírközlés hatékonyabb, mint egy leírt vagy elmondott tény. A folyamatos fejlődés eredményeképpen új technikák jelentek meg, új ábrázolásmódokat vezettek be, így a megjelentetésben, terjesztésben is új lehetőségek nyíltak. Felismerték, hogy ahhoz, hogy valami feltűnőt, figyelemkeltőt alkothassanak, szükség van néhány régi, köbevésettnek hitt szabály megváltoztatására. A vetületet, egyes síkrajzi elemeket, színeket, formákat úgy alakították, hogy az a legmegfelelőbbben kiemelje azt, amit közölni szeretnének.

Sokszor elnyomták a valós térképi tartalmat annak érdekében, hogy a rendeltetésből adódó plusz tartalom minél feltűnőbb legyen, ezzel tulajdonképpen olyan térképeket hoztak létre, amelyek már nem is állták/állják meg a helyüket azokban a funkciókban, amelyeket egy térkép ellát. A politika, az emberek gondolkodásmódjának változása, a háborúk és a különféle ideológiák is közrejátszottak abban, hogy ez a térképtípus létrejöhetett, és a 20. század elejétől kezdve fontos eszközzé válhatott. Napjainkban már ugyan a propaganda jelentése megváltozott, a marketing és a reklám vált korunk propagandájává, így az e célból készült térképek is inkább egyes termékeket, cégeket, üzleteket reklámoznak ma már.

3.2 Általános ismérvek

A propagandatérképek nehezen illeszthetők be a különböző térképtípusok közé. Mindenféleképpen nagy tömegeknek szóló kiadványok, és mondhatjuk, hogy többféle térképtípushoz hasonló jegyeket is hordozhatnak, de ettől még nem sorolhatók be azokba. A későbbiekben látni fogjuk, hogy olyan jelkulcsi elemekkel is találkozhatunk némelyik térképen, amelyek meglete indokolja a propagandatérképeken belüli csoportok létrehozását is. Általában a propagandatérképeken nem találunk utalást a vetületre vagy a méretarányra, nincs meg a hagyományos definíció szerinti térképekre jellemző hozzávetőleges egyensúly, azért mert a sajátos jelkulcs és a túlzott generalizálás előtérbe kerül. Ezek miatt is mondhatjuk, hogy az általános megfogalmazás értelmében a térképszerű ábrázolás meghatározás jobban illene rájuk. Viszont azt is megállapíthatjuk, hogy egy propagandatérkép túlmutat egy térvázlaton, nem csak konkrét tényeket közöl, háttér-tájékoztatást ad egy bizonyos helyzetről, és egy keretet ad mindennek. Mindig aktuális jelenségeket mutat, jól értelmezhető módon.

Legtöbbször igazgatási egységekhez kötődő elemeket mutatnak be, leegyszerűsített, néhol csak az egyes határvonalakat tartalmazó igazgatási térképeket használják térképi alapként. A háttértartalom legtöbbször csak néhány határvonal meglétét jelenti, de jó kiindulási pontot adnak a tájékozódáshoz a folyók, a fontosabb hegyek és nagyobb városok, ezért még ezeket a térképi elemeket is alkalmazhatják. Mivel fő témájukban gyakran jelenségeket, eszméket mutatnak be, ezeket az elemeket kell kihangsúlyozniuk, tehát kerülnek a felesleges elemek (amelyek lehet, hogy néhány esetben a tájékozódást segítenék) felvitelét, hiszen a térkép rendeltetését visszavethetik. A térképszerkesztőnek az ilyen térképeknél különösen oda kell figyelnie az áttekinthető és egyszerű jelkulcsra, hiszen az a cél, hogy az olvasóra hatást gyakoroljon, és ehhez az kell, hogy minél könnyedebben megértse azt, amit

lát. A jelkulcsra általánosan jellemző, hogy sajátos formákat, alakzatokat, grafikákat tartalmaz, a színek harsányak, az egész térkép figyelemfelkeltő, vonzza a tekintetet.

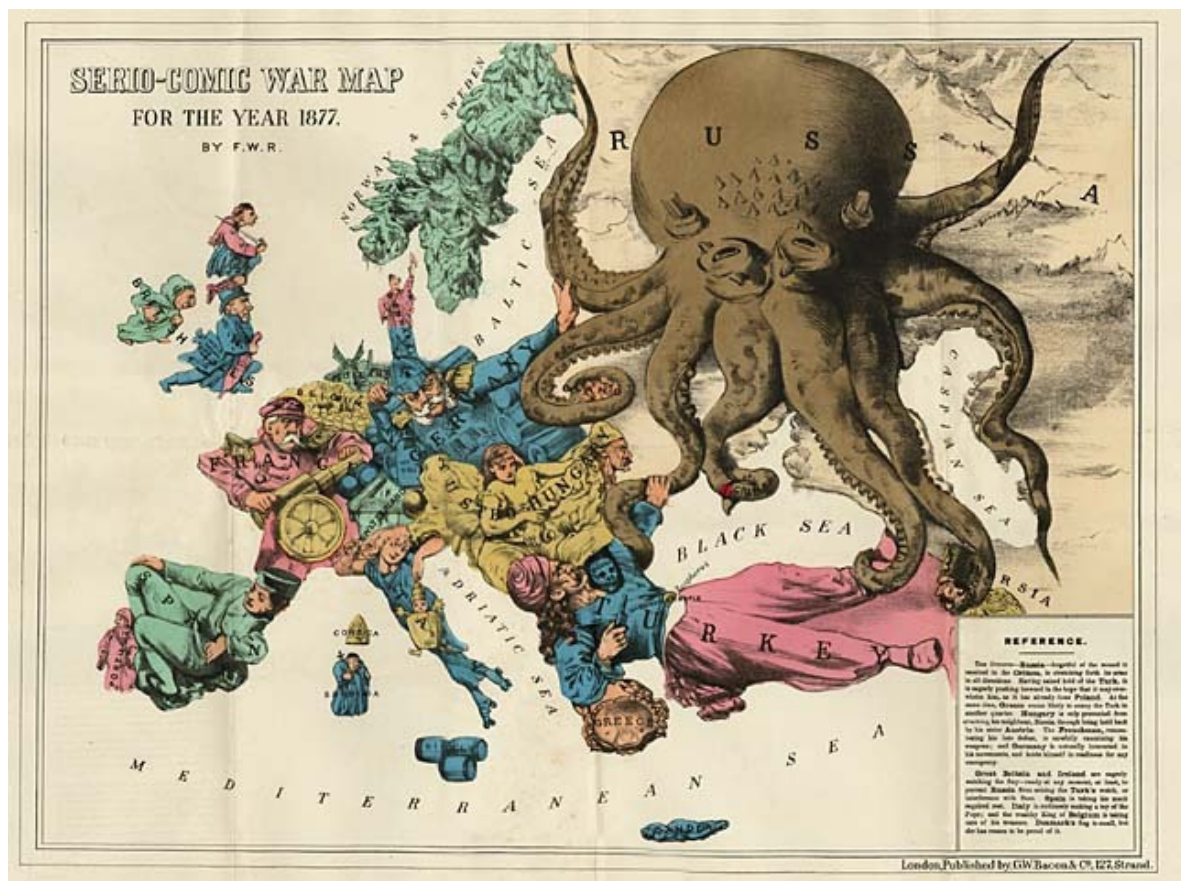
Sziget- vagy kerettel ellátott térképként jelennek meg legtöbbször. Célszerű a szigettérkép használata, akkor, ha egy körülhatárolt területet jobban ki szeretnénk emelni, a keretes térkép választása pedig több egység bemutatásánál vagy esetleg melléktérképek használatakor előnyös. Méretarányra utaló adatok általában nem jelentkeznek, de mondhatjuk, hogy akad példa a hozzávetőleges kis, közepes és a nagy méretarányú térképekre egyaránt. Nagyrészt egylapos kiadványok, megjelenhetnek önállóan is, de jellemzően újságok, közlemények részeként, mellékleteként, plakátokként kerültek a közönség elé.

4. Térképek elemzése

A következőkben főleg a 19. század végén, 20. század folyamán, de legnagyobb számban a világháborúk idején megjelent propagandatérképet mutatok be, különös tekintettel a sajátos jelkulcsi elemekre, és ezek segítségével igyekszem csoportokba szedni az egyes jellemzőket.

4.1 „Ember és állat” propagandatérképek

Az első térkép, amiről szó lesz az a *Fred W. Rose* által készített *Serio-Comic War Map For The Year 1877* By. F.W.R. (1. ábra).

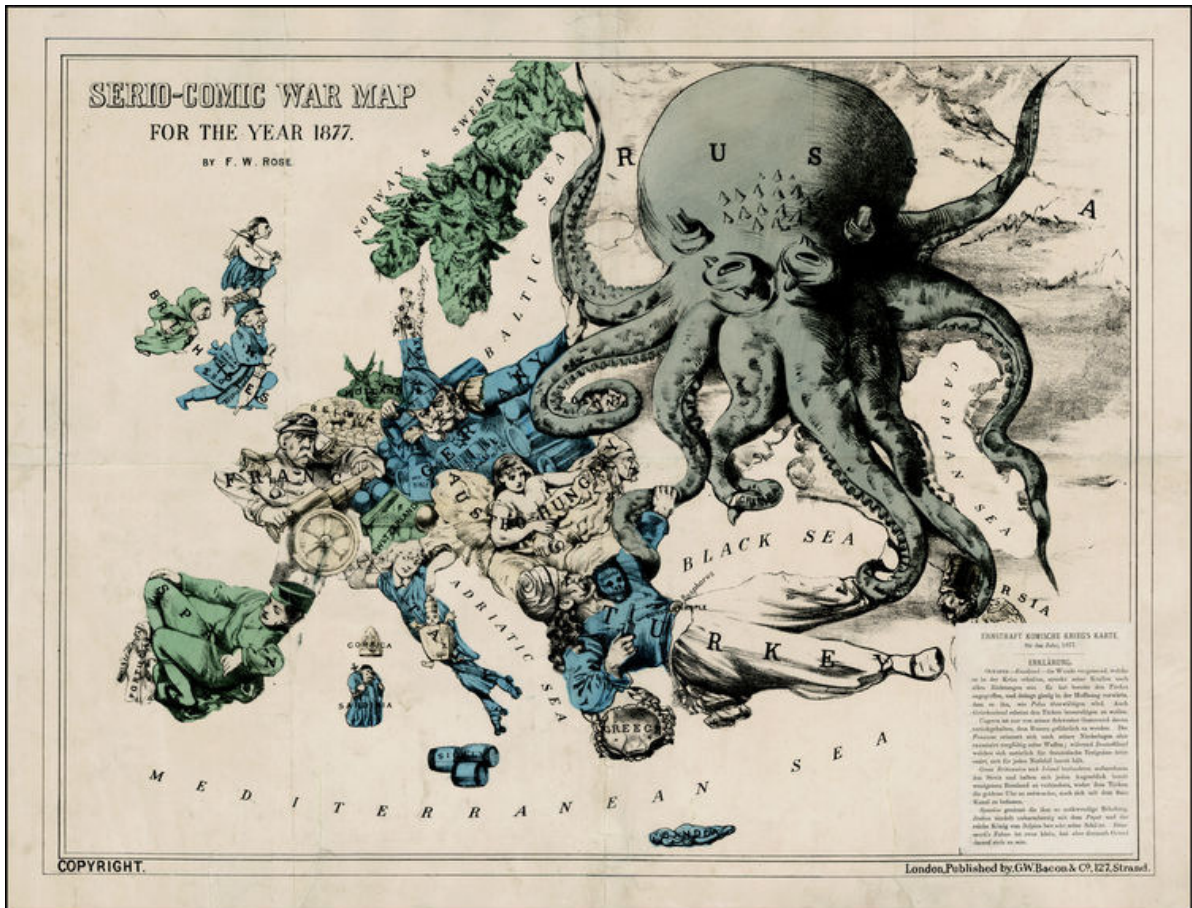
1. ábra: Serio-Comic War Map For The Year 1877 By. F.W.R

A kiadvány 1877-ben jelent meg Londonban, a címben található „Serio-Comic” kifejezés magyarul annyit tesz: félkomoly, félvidám. Már ebből is látszik, hogy ez egy karikatúrának készült térkép, ami Európa országait mutatja be különös formában. Célja volt kifigurázni az

akkoriban eléggé túlfűtött európai viszonyokat, szarkasztikusan mutatja be az egyes nemzeteket. Az összes európai országot a rájuk jellemző stílusban megjelenő emberalakként mutatja be, kivéve az Orosz Birodalmat, őket egy nagy oktopuszként ábrázolja. Jobban kiemeli ezáltal a többi közül, és egyben ki is gúnyolja. Az oktopusz karjai próbálnak szétterjedni Európa felé, Törökország egy részét és Perzsiát meg is szerezték. Ezzel arra akarnak utalni, hogy az orosz terjeszkedési vágy ebben az időben kezdett felerősödni, és például az 1877-es orosz-török háborúban győzedelmeskedtek. A Krím-félszigetnél az oktopusz egyik lába meg van sérülve, ezzel a korábbi (1853-56) krími háborúra céloz, ahol az oroszok vereséget szenvedtek. A térképen egyértelműen az orosz a támadó fél, a többi ország óvatos megfigyelőként, de készenlétben állóként jelenik meg.

Majd a későbbiekben is láthatjuk, hogy sok propagandatérképen az orosz nép nem emberalakban jelenik meg, több térképen is oktopuszként, van ahol medveként vagy egyéb más alakban. Ezzel azt is sugallják a közönségnek, hogy ők a nagy ellenség, a félelmetes szörny, ami el akarja foglalni a hazájukat, ezzel félelmet és undort keltenek. Másfelől azzal, hogy nem emberalakban jelenítik meg a „nagy ellenséget” le is nézik, nem tekintik emberinek, civilizáltnak, a félelemkeltés mellett azzal bátorítja ez a népet, hogy az ellenfél legyőzhető ésszel, hiszen ő csak egy állatias lény.

Igen gyakori jelkulcsi elemek az ezen a térképen is megfigyelhető színben feltűnő, figyelemfelkeltő alakban megjelenő ábrák, jellemzően az egyes népek sajátos tulajdonságaikra, szokásaikra, vagy akár öltözködésükre emlékeztető motívumok. Az alakokat olyan pozíciókban helyezik el, hogy azok kiadják – még ha nem is alak- és mérethűen – az egyes országok, és azokat magába foglaló kontinens formáját. Az ehhez hasonló térképeken a valós térképi tartalom teljesen háttérbe szorul. Nincsenek még folyók sem a térképen, bár például van némi utalás a domborzati viszonyokra, de hát az csupán esztétikai szempontból emelheti a térkép színvonalát. Ez a térkép több színben is megjelent, például a *2. ábrán* látható kék-zöld halványabb színváltozatban, ahol a színekkel is kiemeli az egyes nagyhatalmakat, szembenálló feleket. Ügyel a szerkesztő arra, hogy a különböző értékeket, érdekeket képviselő felek színben is eltérőek legyenek egymástól, például az *1. ábrán* több országot is jelölnek zölddel, ami viszonylag élénk szín, míg az oktopusz barna színe mélyebb, sötétebb, és egyetlen más országot képviselő motívum se kapta ugyanezt a színt. Ugyanez megfigyelhető a *2. ábrán*, ahol az oktopusz sötétebb, komorabb zölddel van kitöltve. Egyébként ez a második térkép abban különbözik még az előzőtől, hogy német magyarázó szöveggel jelent meg, míg az eredeti angolul.

2. ábra: Serio-Comic War Map egy másik kiadása

A későbbiekben is több térképen jelenik meg az oktopusz motívum, ilyen az 1900-ban megjelent *John Bull and his Friends A Serio-Comic Map of Europe* című térkép (3. ábra), amely a *Fred W. Rose* által készített térkép egyik átdolgozott másolataként jelent meg.

A címben szereplő *John Bull* volt Nagy-Britannia megszemélyesítője, őt egy diadalmas, hősies alakként ábrázolják, aki mindenkire magasról tekint. Franciaország és Spanyolország nőalakként jelennek meg, ők felnéznek rá, a Németországot jelképező ember pedig a francia hölgy felé nyúl. Az Osztrák–Magyar Monarchia területén két fenyegető alak fordul nyugat felé, Olaszország is felfelé tekint, míg például Svájcnál egy olvasót láthatunk. Tehát ezen a térképen már érezhetőbb a dinamika, mint az előzőn, ehhez persze az is hozzájárul, hogy az alakok jobban ki lettek dolgozva, ügyelnek a részletekre.

Az oktopusz ezen a térképen bár nem annyira félelmetes, de közepében a cár képe is megjelenik, kicsit jobban megszemélyesítik, mint az előző esetben. A karjai már még messzebbre elnyúlnak, Afganisztán, Lengyelország, Finnország is a markában van és egy kínai fej is látható az egyik karjának szorításában. Érdekes, hogy míg az 1877-es térképen a

Skandináv-félszigeten semmilyen alak nincsen, itt két kutya jelképezi Norvégiát és Svédországot, mint a cár ölebeit.

3. ábra: John Bull and his Friends

A jobb felső sarokban látható még egy kis melléktérkép szerű eléggé sematikus rajz, ami az európai országokat mutatja be. Ez nagy segítség lehet annak, aki elveszik az ábrák között, hiszen nem egyértelműek néhol a határok, itt nem emelik ki különböző színnel a főtérképen az egyes államokat.

Lényegében elmondható, hogy ezeken a térképen ugyanazokat a praktikákat használják fel. Az ilyen stílusú alkotásokkal az volt a cél, hogy az egyes államokról mindenképpen valamilyen képet alakítsanak ki a közönségben, mégpedig úgy, hogy azokat valamilyen viselkedésformát mutató emberalakként ábrázolták. Azoknak, akik kicsit mélyebbre láttak, kirajzolódhattak az egyes hatalmi viszonyok is.

A propagandatérképeknek nagy hányadát képezik az ilyen típusú térképek, azonban diplomamunkámban nem törekszem ezek minél részletes elemzésére, csak fontosnak tartok még pár hasonló térképet bemutatni ebben a csoportban. Először a medve motívum

alkalmazására láthatunk pár példát. Ezeknél a térképeknél is jellemzően vagy ember-, vagy állatalakok figyelhetőek meg az adott kontinensen, de itt nem oktopusz hanem medve a jelkép az orosz, (későbbi szovjet) területeken.

Az első térkép, amit megemlítek egy francia nyelvű kiadvány, ami Brüsszelben jelent meg 1882-ben, címe: *L'Europe Animale* (4. ábra).

4. ábra: L'Europe Animale

Itt minden nemzet állatként van bemutatva, igényesen kidolgozottak az ábrák, de a kontinens partvonala a nyugat-európai részekén részletgazdagabb, mint keleten. Érdekessége, hogy a medve hasában egy lyuk van.

A következő kiadvány (5. ábra) már az I. világháborúhoz szorosan kötődött, ezt a megjelenés 1914-es dátuma is mutatja. A *European Revue – Kill That Eagle* először a *Geographica* kiadásában jelent meg Londonban. Érdekessége, hogy nem található rajta magyarázó szöveg és a térképen sincs túl sok névrajz. Ez önmagában nem különös, hiszen az eddigieken is láhattuk, hogy szinte nem is használnak névrajzot, csupán néhol a tengerek neveinek megírására korlátozódnak. Itt azonban egy szöveges elem szerepel még ezeken kívül, az Egyesült Királyságnál a „*Business as usual*” felirat, mint kritika olvasható, érdekes,

hogy a többi országnál semmi hasonló nincs. Az Orosz Birodalom jelképe itt is medve, viszont itt nem ők az elsődleges célpont, minden alak arra törekszik, hogy a Német Császárságot jelképező sast megölje, a cím is erre buzdít.

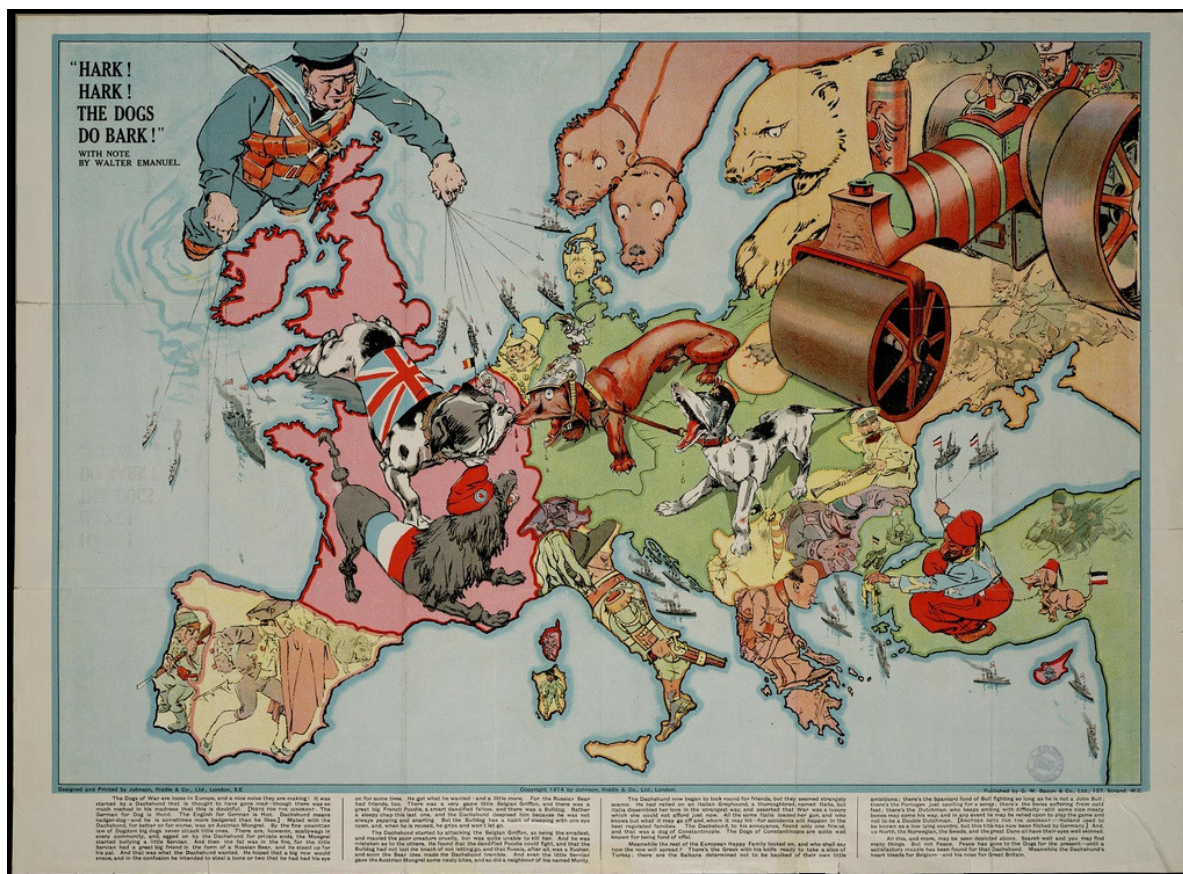

5. ábra: Kill That Eagle

A következő térképen (6. ábra) is ehhez hasonló a dinamika, ez is 1914-ben jelent meg Londonban, Walter Emmanuel rövid írásával. A „Kutyák háborúja” címet is viselhetné, de az ennél dinamikusabb „*Hark! Hark! The dogs do bark!*” néven vált ismerté. Ez az alábbi idézet kezdő sora:

*„Hark! hark! the dogs do bark!
The beggars are coming to town
Some in rags and some in jags
And one in a velvet gown”*

Ebben felhívja a figyelmet az ellenségekre, hogy mindig óvakodni kell tőlük, és készenlétben állni („hallgatni az ugatásukat”). Koldusoknak nevezi őket, akik kéretlenül jönnek, bár mind ugyanolyan, még ha látszólag különbözőek is.

6. ábra: Hark! Hark! The dogs do bark!

A medvealak az eddigiekhez képest háttérszerepet kap, helyette egy jármű látható, amely robog Európa szíve felé. Kutyák vannak a középpontban, bár nem minden országot kutya képvisel, a fő szembenálló felek mind azok, így láthatjuk az angol és a francia kutyát szemben a német kutyával összekötött osztrák–magyar ebbel.

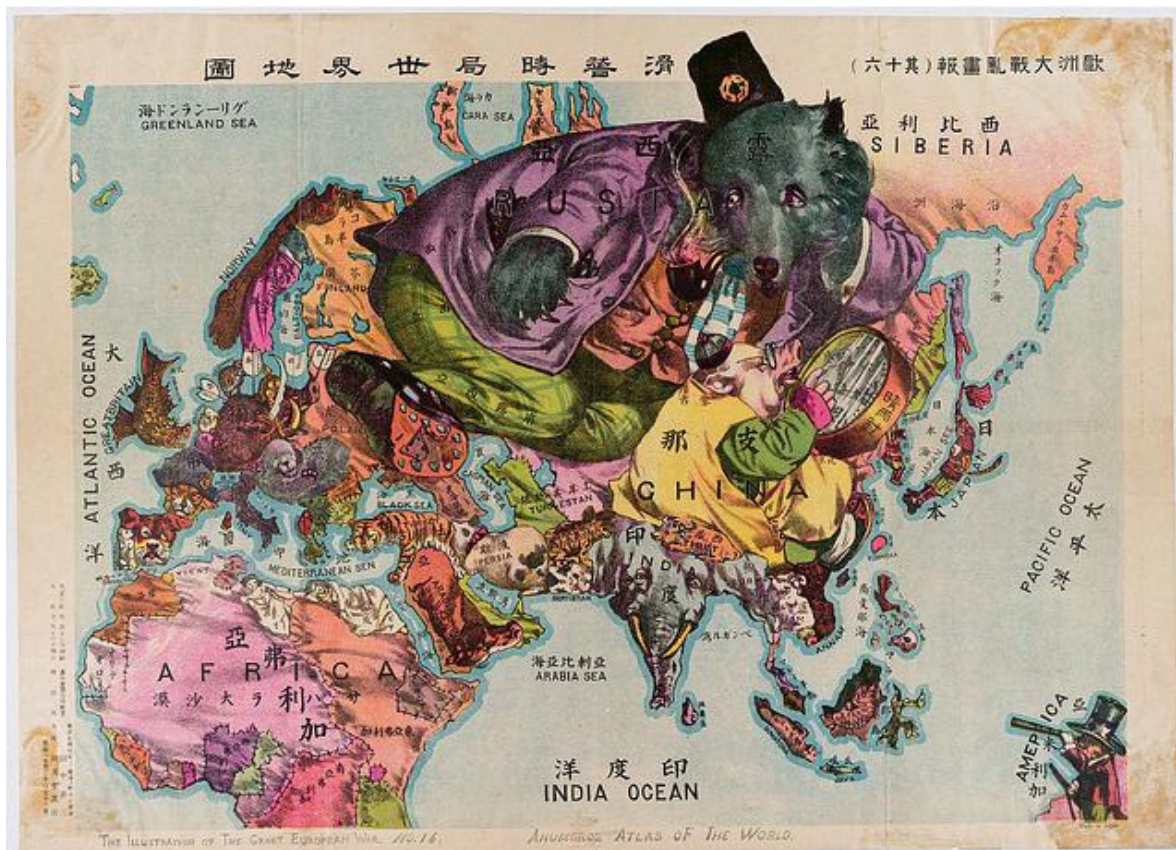
A következő három térkép is mind 1914-es eseményekhez kapcsolható, és témájukban az előzőekhez hasonlóak. A 7. ábrán láthatót Hamburgban publikálták a háború idején, *Satyrische Europa Karte Weltkrieg* címmel. Ez egy fekete-fehér térkép, ügyeltek rajta az országhatárok kiemelésére az alakzatok megfelelő elhelyezése mellett. A következő képen (8. ábra) a Keith Thomson által készített *The Great War 1914* című mű látható, 2009-ben készült Scott Westerfeld *Leviathan* című könyvéhez. Nagyon szépen kidolgozott alkotás, elkülöníti háromféle színnel az országokat, aszerint, hogy a háborúban melyik oldalon álltak, valamint a pártatlanokat is (akkori állás szerint). A harmadik térkép (9. ábra) pedig Japánban jelent meg szintén még a háború alatt, amelyen Ázsiát láthatjuk hasonlóan az eddigiekhez, különböző állatok képeivel képviseltetve az egyes országokat. A *humoros Atlas of the World* címen vált ismertté, a névanyaga kétnyelvű, angol és japán.

7. ábra: Satyrische Europa Karte Weltkrieg

8. ábra: The Great War

9. ábra: A humoros Atlas of The World

Bár a fentiekben külön kiemeltem két jellegzetes motívumot, azonban a propagandatérképek e csoportjába nem csak azok tartoznak, amelyekben az oktonusz vagy a medve megjelenik. Ide tartoznak mindazon térképek, amelyekben valamilyen kontinenst vagy több országot magába foglaló területet ábrázolnak, oly módon, hogy az egyes országokat, népeket valamilyen élőlény (vagy életre keltett tárgy) képviseli. Fontos ismervük, hogy az egyes jellegzetességeket emelik ki, és mindig az aktuális eseményeket, célokat az ábrák segítségével tudatják a közönséggel.

A most következő három ábrán olyan térképeket láthatunk, amelyekre még nem hoztam példát, tehát ezeken sem az oktonusz sem a medve nem szerepel, mégis rokonságban áll a többivel. Az első időben korábban jelent meg, mint a *Serio-Comic War Map* (1. ábra), pontosan 1870-ben Berlinben. *Arnold Neumann* karikaturista munkája, címe: *Humoristische Karte von Europa im Jahre 1870* (10. ábra). Ezen különféle jellegzetes öltözködési, hajviseleti stílussal ellátott emberalakok láthatóak, ezáltal mind eltérő, és mindegyik valamilyen tevékenységet csinál, például Franciaország imádkozik. Az oroszok itt is kiemelkednek a többi közül, a kardot tartó ember figurája mindenképpen negatív érzetet kelt ebben az esetben is.

10. ábra: Humoristische Karte von Europa im Jahre 1870

A következő térkép készítője a holland *Louis Raemaekers*, aki az egyik leghíresebb karikaturista volt az első világháború idején. A *Het Gekkenhuis (Oud Liedje, Nieuwe Wijs)* című művét (11. ábra) 1915-ben publikálták, címe annyit jelent: „Az öriült elmeegógyintézet (Régi dal újféléképpen (új dallammal))”. Itt is emberalakok jelennek meg, különböző viseletekben. Jellegetes például az Egyesült Királyságot képviselő harcos kedvű skót szoknyás figura, a spanyol matador, és az orosz kardos is. Érdekes, hogy 45 év különbség van az előző térkép és e között, mégis láthatóak a hasonlóságok. Korábbiakban is megfigyelhettük már, hogy újra megjelenik egy-egy elem a különböző (korú, készítésű) kiadványokon. Ez arra enged következtetni, hogy a propagandatérképek készítésénél is ügyelnek az egyes hagyományokra, szokásokra, az évek során használt és kipróbált elemek átvételére, vagy újradolgozására.

11. ábra: Het Gekkenhuis

A következő kiadvány abban különleges, hogy kevesebb az ehhez hasonló, csupán egy országot bemutató karikatúra. A *L'Entente Cordiale* 1915-ben jelent meg, német propagandaként, képeslap formájában (12. ábra). Az angol kapcsolatokat mutatja be, a nagy emberfejű angol pók behálózza Európát, egy szikláról a német sas figyeli, hogy mi történik. A *L'Entente Cordiale* egyébként egy korábban kötött diplomáciai megegyezés volt a franciákkal.

A koronás sas itt most a jó oldalon áll – hiszen a német népnek készült a propaganda –, a gonosz pók pedig a rossz, aki meg akarja hódítani Európát. Éppen eszik egy embert, aki ruházatából ítélve francia, ez a legyőzésre utal, egy holland és egy norvég zászló lebeg két lábán, ez pedig, arra, hogy ellenőrzés alatt tartja azokat a területeket. A háttérben két alak is figyeli a szörnyet. A *L'Entente* francia kifejezés egyébként magyarul az Antantot jelenti, a *cordiale* szó jelentése pedig szívélyes. A cím arra utal, hogy az Antant, és különösen Nagy-Britannia mennyire szívtelenül próbál terjeszkedni (a diplomáciai megegyezés ellenére), úgy, hogy még egymásra sem figyelnek (lásd, átgázol a pók Franciaországon is). Ez még jobban ironikusabbá válik a cím után gúnyosan odarajzolt kis szívecske miatt.

12. ábra: L'Entente Cordiale

Megállapíthatjuk, hogy csoporton belül vannak azok a térképek, amelyeken az ábrák képezik magát a térképi részt is, úgy, mint például a *Serio-Comic War Map For The Year 1877* (1. ábra) vagy akár a *Satyrische Europa Karte Weltkrieg* (7. ábra) esetében. Ezeknél az ábrák alakját az országok, kontinensek határaihoz igazították, részben vagy egészben kitöltve általuk az adott területet. Míg a másik alcsoportba olyan térképek tartoznak, mint a *Kill That Eagle* (5. ábra), a „*Hark! Hark! The dogs do bark!*” (6. ábra), vagy a legutóbb bemutatott *L'Entente Cordiale*, ahol nem az ember-, vagy állatalakok képezik a térképi alapot, hanem az egyes határokat megrajzolták, és az adott országhoz tartozó motívumot a határon belül elhelyezték valahogy a dinamikának megfelelő pozícióba. Tehát nem az a céljuk, hogy

kitöltésük a teret, hanem jobban kiemelkedjenek a térképről, ezzel a technikával áttekinthetőbb a térkép, könnyebben elkülöníthetőek az egyes országok.

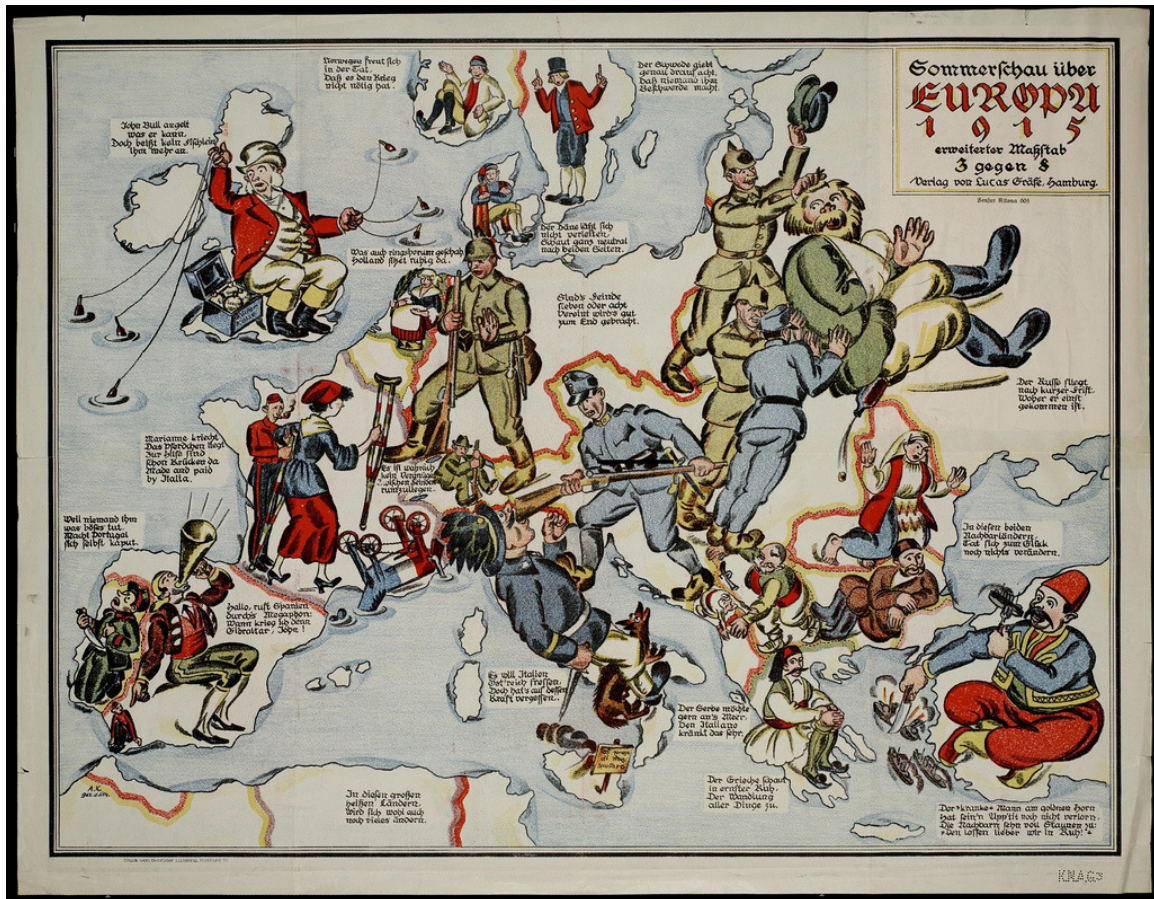
A következő két kiadvány is még adalékként az előbb említett alcsoportba tartozik. Mindkettő *Lucas Gräfe* munkája, 1915-ben jelentek meg Hamburgban, *Gedrängte Frühjahrsübersicht von Europa im Jahre 1915* (13. ábra) és *Sommerschau über Europa 1915* (14. ábra) címmel. E két térképen különösen jól megfigyelhetők a háború idején az 1915-ös évben történt események, viszonyok. A címekben szereplő utalások alapján az első térkép a tavaszi események áttekintése, míg a második a nyár folyamán történtek ismertetése.

13. ábra: Gedrängte Frühjahrsübersicht von Europa im Jahre 1915

A határokat különböző színű határbandokkal jelölik, mindkét térképen emberalakok vannak és azok mellé a legtöbb helyen rövid magyarázószöveget tettek. Nem hangsúlyos a kifigurázás, de azért néhol megfigyelhető, a tavaszi eseményeket áttekintő térképen például ismét megjelenik *John Bull*, aki egy pénzeszsákon ül, és kicsit a zsák formájára van eltorzítva az ország.

14. ábra: Sommerschau über Europa 1915

Összegezve elmondható, hogy a propagandatérképeknek e csoportjába sokféle és számos különleges térképi ábrázolás tartozik, amelyek többsége színekben is igen gazdag, de legfőképpen a különféle ábrák, motívumok alkalmazása és kidolgozottsága a jellemző. Ami megkülönbözteti más csoportoktól, hogy az egyes ábrák eltérőek, mindegyik alakban van valami egyedi, ami miatt az általa képviselt terület, nemzet elkülönül a többitől. Mindkét alcsoportba tartozó térképeken megfigyelhető a dinamika és mindegyik valamennyire karikatúra is. Ezáltal egyidejűleg kifejeznek érzelmeket, az egymással szembenálló felek viszonyait a saját elképzeléseik szerint közvetítik, és az eseményekről objektív és szubjektív képet adnak át.

Azonban nehéz dolgunk van, ha a tömegtérképek bármely osztályába szeretnénk sorolni őket. Mivel részletességben és a jelkulcsi elemek milyenségében sem közelítik meg egyik tömegtérképtípusét se, így semelyik csapathoz nem tartoznak. Bár az igazgatási térképekhez annyiban van közük, hogy alapjuk szinte mind igazgatási térkép, de azért az elég erősen háttérbe van szorulva, így a térképi tartalom el van nyomva. A tömegtérképeknél pedig a definícióban az áll, hogy topográfiai háttér adatok és tematikus céladatok összessége, és a

jelkulcsuk nagy része topográfiai adat, de tematikus jellemzőket is tartalmaznak, de úgy, hogy ezek ne nyomják el teljesen a topográfiai tartalmat. Viszont vizsgáljuk meg a tömegterképek másodlagos rendeltetését.

A térkép másodlagos rendeltetésén azt a térképi célt értjük, amely az általános tájékozódásra használt térképtípust a tematikáján túl még egy plusz rendeltetéssel is ellátja. Azonban ez a plusz csak az elsődleges rendeltetés kiegészítésére szolgál, és nem fedheti el a az abból fakadó eredeti térképi tematikát. Abban az esetben, ha a másodlagos tematika felülmúlja jelentőségében, ábrázolási dominanciában az elsődlegest, akkor megbomlik a térkép eredeti rendeltetésének és céljának egyensúlya és egy eltorzult térképi ábrázolás születik. Tehát az elmondottak alapján a propagandatérképek ebbe a körbe is nehezen lennének besorolhatók, azonban nézzünk meg a hirdetési térképek, a reklámtérképek valamint a plakáttérképek jellemzőit. Mivel már korábban említettem, hogy a propaganda jelentése manapság a marketinggel és a reklámmal egyenlő, van alapja az összehasonlításnak. A hirdetési térképek célja az egyes üzletek, cégek, a hirdető elhelyezése a térben, a reklámtérképek azok, amelyek valamilyen szervezetet vagy annak termékeit, árucikkeit népszerűsítik. A plakáttérképeken pedig a látvány, a külső megjelenés érdekében a térképi tartalmat és a méretarány adta térképi ábrázolási lehetőségeket korlátozzák. Mindhárom térképkiadvány típuson mind a méretarányt, mind az ábrázolt terület nagyságát, de még az ábrázolási módot is a hirdető személyes ambíciója, az általa megadott objektumok (céglogók, emblémák, ábrák) határozzák meg. Emiatt sokszor kartográfiai értelemben vett hibák, szabálytalanságok terhelik azokat. Sokszor egy-egy embléma, reklámozásra szolgáló ábra annyira hangsúlyos lesz, hogy elnyomja a térképi tartalmat, így nem teljes körű a tájékoztatás, de ezeknek nem is ez a céljuk, hanem a közönség számára való eladhatóságuk. Mondhatjuk tehát, hogy ezek bizonyos fokon kartográfiailag külön kategóriába tartoznak, és csak jellegükben térképek. A propagandatérképek is tulajdonképpen hirdetnek, a hirdetők céljainak megfelelően alakítják a térképi tartalmat. A világháború idején is például az egyes eszméket minél hatékonyabban szándékoztak átadni a népnek, és ennek érdekében a valós térképi tartalom elnyomását, megmásítását is megengedték maguknak a propagandisták a cél érdekében. Ezért megállapíthatjuk azt, hogy a propagandatérképek is kartográfiailag külön kategóriába tartoznak, rokoníthatók az előbb taglalt hármassal, de ábrázolásmódjuk miatt nem kerülhetnek azonos mérce alá.

A propagandatérképek első csoportja, is véleményem szerint jórészt ezekhez a térképtípusokkal rokonítható. Későbbiekben láthatjuk, hogy a propagandatérképeknek az ábrázolásmódokból adódó különbségek miatt más csoportjait is el tudjuk különíteni, ezeknél

is külön megvizsgálom, hogy esetleg még milyen más térképes kiadványhoz állnak közel. Azon állítást is igyekszem további térképekkel igazolni, hogy a propagandatérképek egy különálló kartográfiai kategóriába sorolhatók.

4.2 „Propagandacél-térképek”

A most következő térképcsokor első térképe a brit készítésű *Nazi War Aims* címet viseli (15. ábra), valamikor 1937 és 1940 között készült. A náci háborús célokra hívja fel a figyelmet, a cím alatt egy titokzatos náci térképre hivatkozik, amely 1937-ben volt forgalomban. A térképkereten kívül alul olvashatók még a következő sorok: „*Grab! Grab!! Grab!!! That's the Nazi Policy*”, amellyel hangsúlyozzák a náci politikát, ami nem más szerintük, mint megragadni, megkaparintani mindenáron a kinézett célpontot. Jobboldalon egy leírás található, amelyben rövid tényeket fogalmaznak meg, bizonyítékként szolgálva, valamint a kereten belülre is belóg egy melléktérkép, ami elképzelhető, hogy egy részlet az említett 1937-es térképből, – hiszen német nyelvű –, de lehet csak egy tájékoztató jellegű adalék is, amit külön ehhez a térképhez készítettek.

15. ábra: Nazi War Aims

A fő határvonalak meg vannak rajzolva, a kontinens partvonala viszonylag igényesen kidolgozott. Az országok különböző színűek, területükön szerepel a nevük és egy évszám, valamint különböző felületi színnel vannak kitöltve, de nem minden ország, és néhol nem annak teljes területe (pl. Franciaország). A színek azt mutatják, hogy a németek mely területeket szeretnék megkaparintani, a számok pedig azt, hogy körülbelül mikor. A fekete szín a már (az 1937-es állapot szerinti) meglévő részeket mutatja, a többi színnel pedig megfigyelhető, hogy ami sötétebb azt hamarabb szeretnék magukénak tudni, mint azokat, amelyek világosabbak. Tehát a színárnyalatok mutatják a tervezett sorrendet. Ezen a térképen már nincsenek ábrák, vagy motívumok, itt nem az egyértelmű kifizurázás a cél, hanem a tényszerű tájékoztatás. Későbbiekben láthatjuk, hogy néhol konkrét adatsorokat használnak fel egy-egy téma bemutatására. Ezekre a térképekre nem jellemző az ékesség, viszont ennek ellenére figyelemfelkeltőek és egyszerűbben értelmezhetőek, mint az ábrákkal túlszűfolt társaik.

A következő térkép egy 1934-es portugál térkép, melynek címe: *”Portugal Não é um País Pequeno”* (16. ábra), ami magyarul azt jelenti, hogy „Portugália nem egy kis ország”.

16. ábra: Portugal Não é um País Pequeno

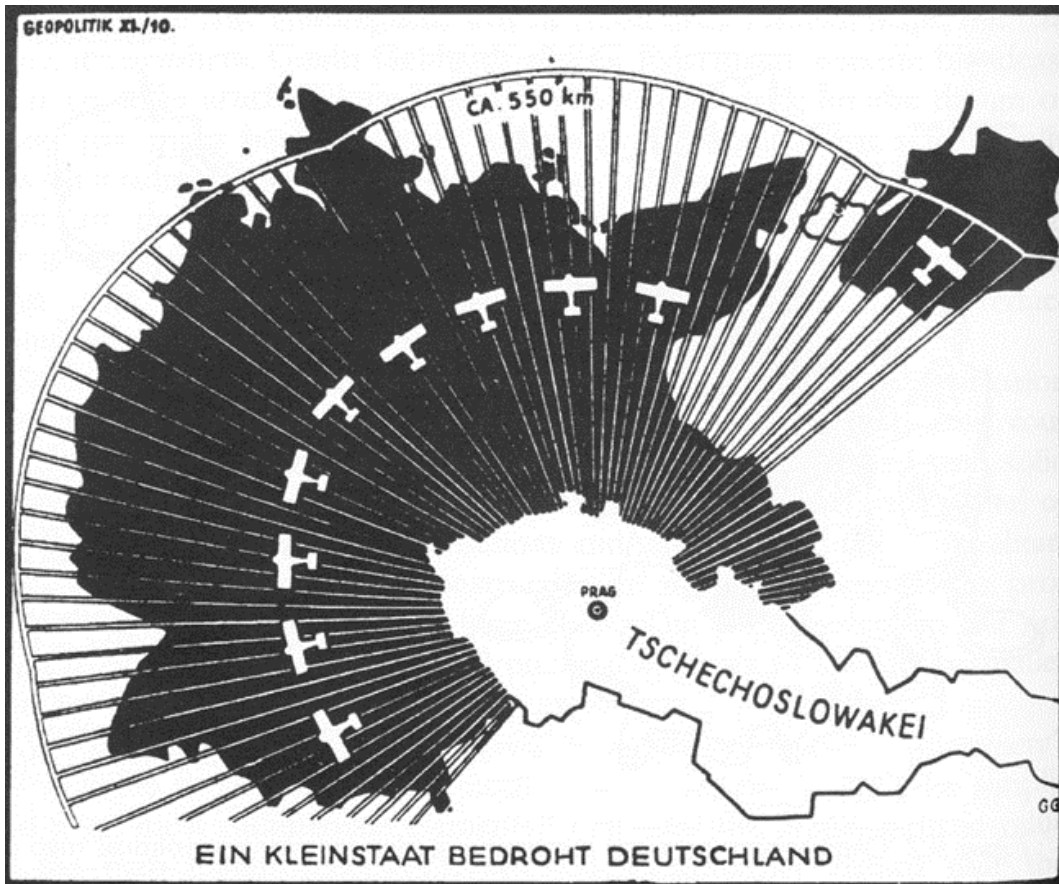
Ennek igazolására egy igen hatásos módszert választottak, az ország gyarmatait Európa területére vetítették, ezáltal összehasonlítva egyes európai országokkal a nagyságukat. Azokat úgy forgatták rá a kontinensre, hogy ne lógnanak le a szárazföld területéről. Kihívó piros színnel még hangsúlyosabbá vált a mondanivaló, hogy Portugália igenis egy világhatalom, és a gyarmataival együtt szép nagy területet tudhatnak magukénak. Számszerű összehasonlítást is láthatunk, ahol összemérhetjük a portugál fennhatóság alatt álló területek nagyságát egyes európai nagyhatalmak területével. A végeredmény (17. ábra) azt igazolja, hogy ebből a szempontból valóban számolni kell velük, de azt is be kell látni, hogy ez csak egy tényező, amelyre nem lehet alapozni, viszont a saját népük számára ez elegendő ahhoz, hogy önbizalommal, kellemes érzéssel gazdagodjon.

Superfície do IMPÉRIO COLONIAL PORTUGUÊS
comparada com a dos principais países da Europa

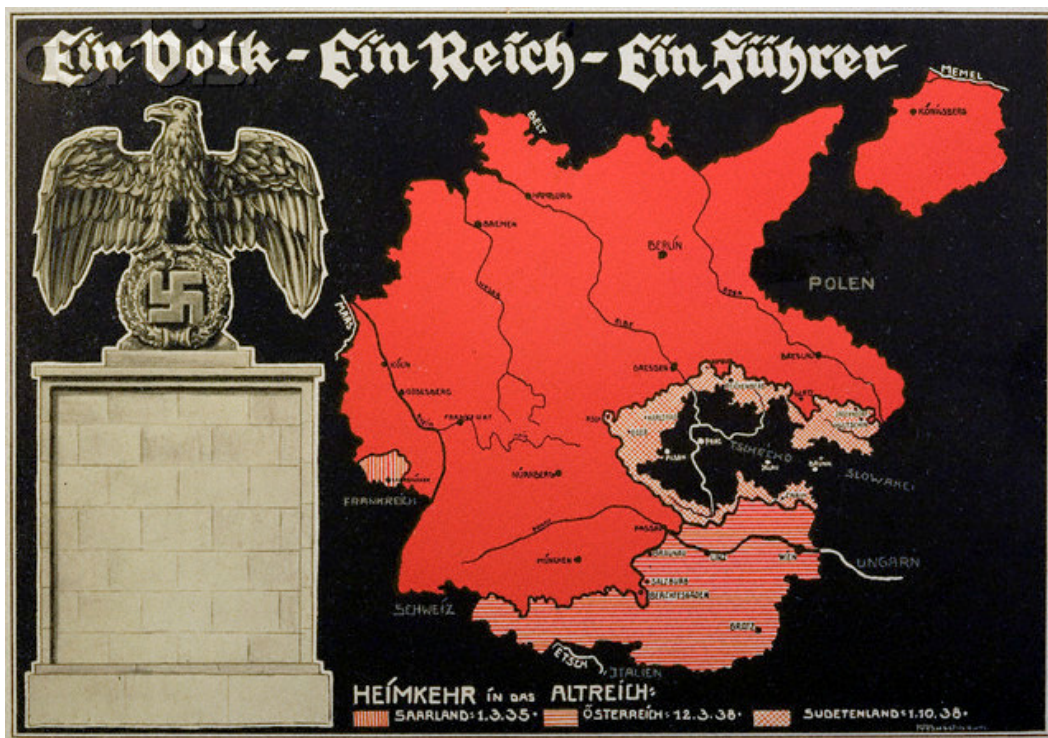
Portugal (Cont.)	89.106 K ^m ²	Espanha (Cont.)	505.202 K ^m ²
Açôres	2.392 „	França	560.986 „
Madeira	870 „	Inglaterra	244.734 „
Cabo Verde	3.930 „	Italia	308.717 „
Guiné	36.126 „	Alemanha	477.000 „
S. Tomé e Príncipe	971 „		
Angola	1.255.755 „		
Moçambique	756.112 „		
Estado da Índia	3.806 „		
Macau	14 „		
Timor	18.989 „		
Total	2.168.071 K^m²	Total	2.096.639 K^m²

17. ábra: A portugál gyarmatok területének összehasonlítása európai országokéval

A következő három térkép témájában és a kitüntetett területek ábrázolásmódjában is hasonló egymáshoz, és egyben rokoníthatóak a korábban bemutatott *Nazi War Aims* című térképpel. Ezek közül az első, melynek *Ein Kleinstaat Bedroht Deutschland* a címe (18. ábra) 1934-ben került kiadásra, ahol egy egyszerű térképen mutatják be kissé eltorzítva azt, hogy a kis államnak titulált Csehszlovákia micsoda fenyegetést jelenthet Németország meglévő területeire. A 19. ábrán látható térkép 1938-ban jelent meg képeslap formában, az akkor már bekebelezett területeket mutatja be, az anyaországot élénkpirossal kitöltve, a többit a kronológiai sorrendnek megfelelően annak sötétebb illetve halványabb változataiban, más-más textúrával.

18. ábra: Ein Kleinstaat Bedroht Deutschland

19. ábra: Ein Volk – Ein Reich – Ein Führer

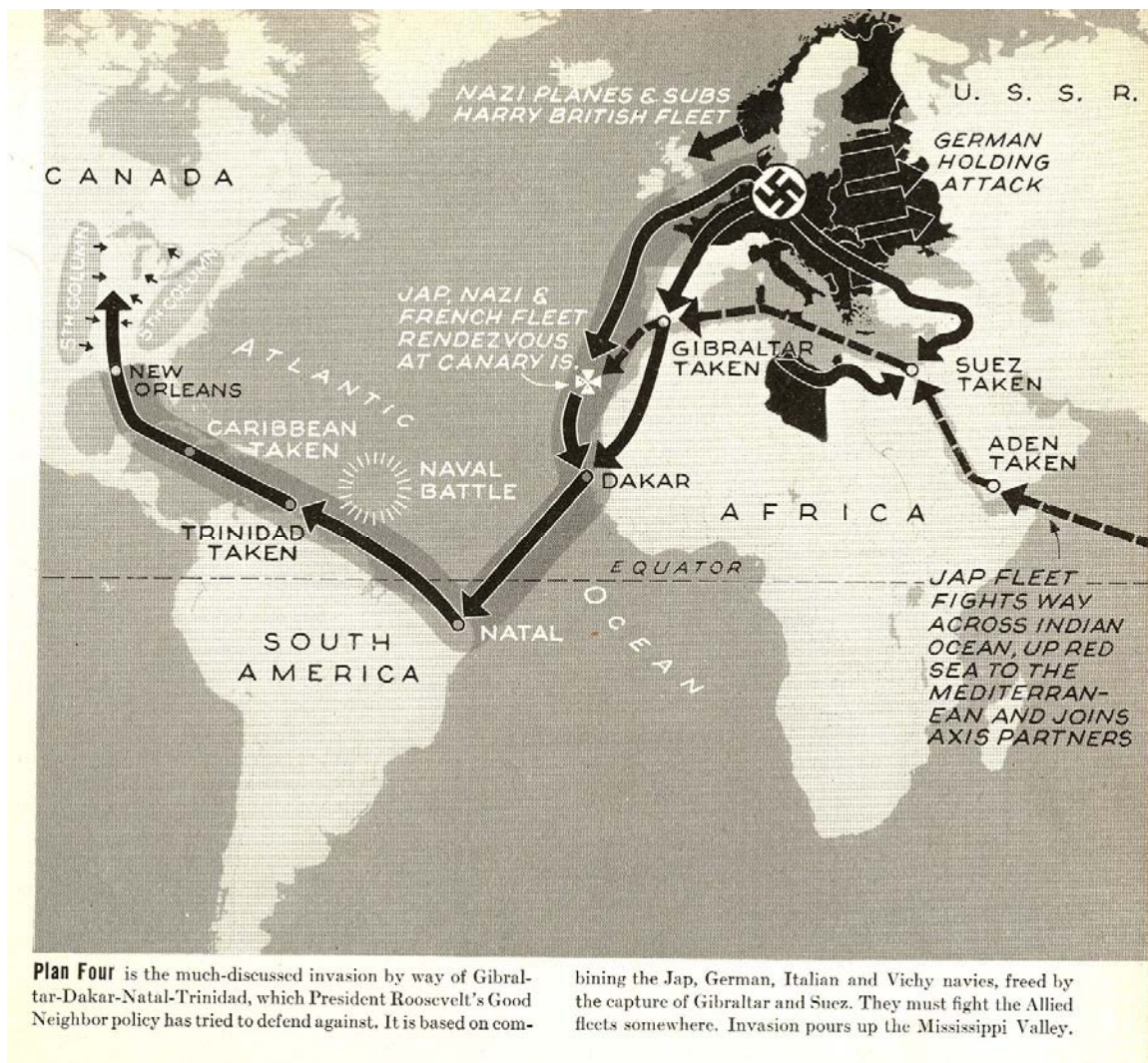
A harmadik is egy képeslap (20. ábra), melyen egy kitüntetett felületábrázolással azokat a területeket jelölik Csehszlovákiában, ahol a német nyelven beszélők élnek. Az 1930-as évek közepétől volt forgalomban

20. ábra: Német képeslap az 1930-as évekből

Mindhárom térkép sajátja, hogy a többi körül kirívó és figyelemfelkeltő színeket használnak, egyszerűen leolvasható a mondanivalójuk. Csak az érintett területek látszanak szigetszerűen, a többi környező államot nem rajzolták fel, ezzel az lehetett a cél, hogy az ország még hatalmasabbnak, egyedülállóbbnak tűnjön.

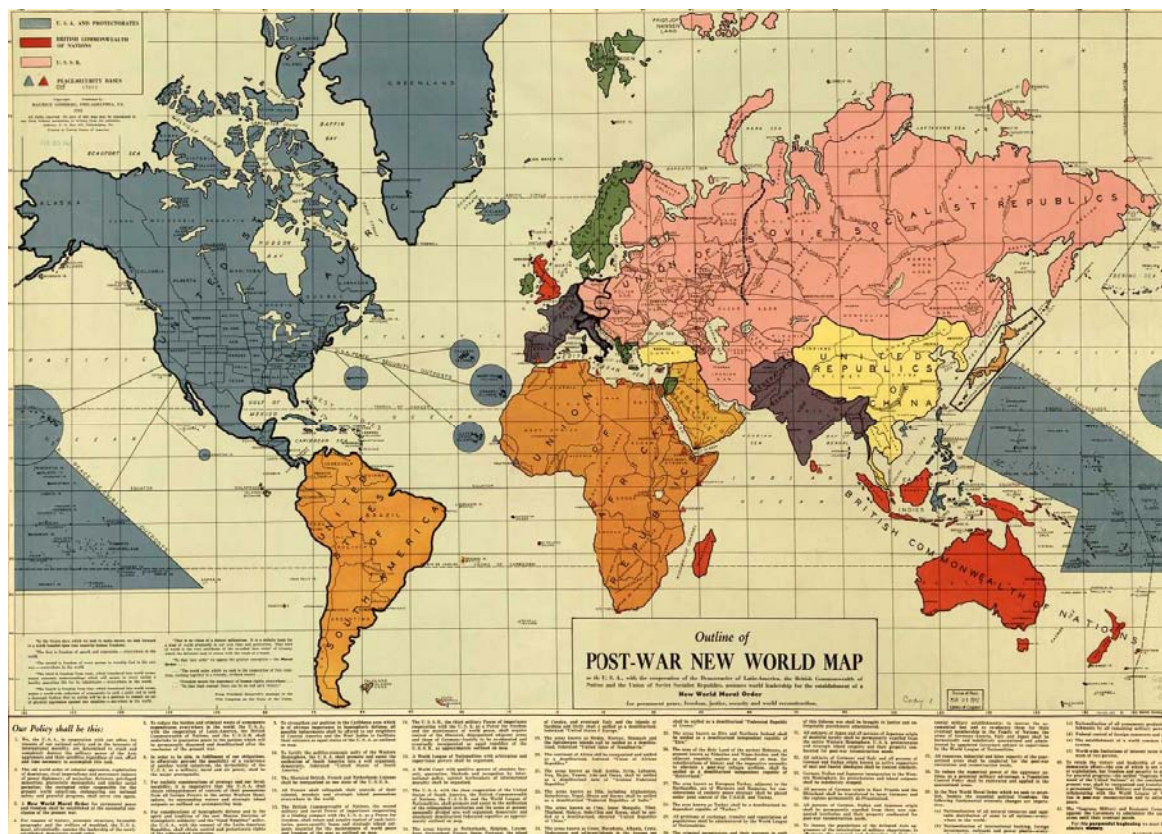
Nem csak Európában, de az Egyesült Államokban is foglalkoztak térképeken a világháború történéseivel. A 21. ábrán látható térkép a *The Nazi Invasion of America* címet viseli 1942-ben jelent meg a *Life Magazine* egyik a náci háborús tervekkel foglalkozó cikkének mellékleteként. Ebben azt fejtegették, hogy milyen eshetőségekben veszíthetik el a háborút. A térképen jól láthatóan mutatják be az általuk emlegetett „négyes terv” szerint a német terjeszkedés irányait és állomásait. A felületi színezéses és a mozgásvonalak módszerével szemléltetik mindezt, jól áttekinthető, fekete szín miatt jól elkülönülő, szembetűnő formában. Fel vannak tüntetve az egyes csaták helyszínei, a már megszerzett területek, és ha sorozatos győzelmeket aratnak, akkor az út Amerikába.

21. ábra: The Nazi Invasion of America

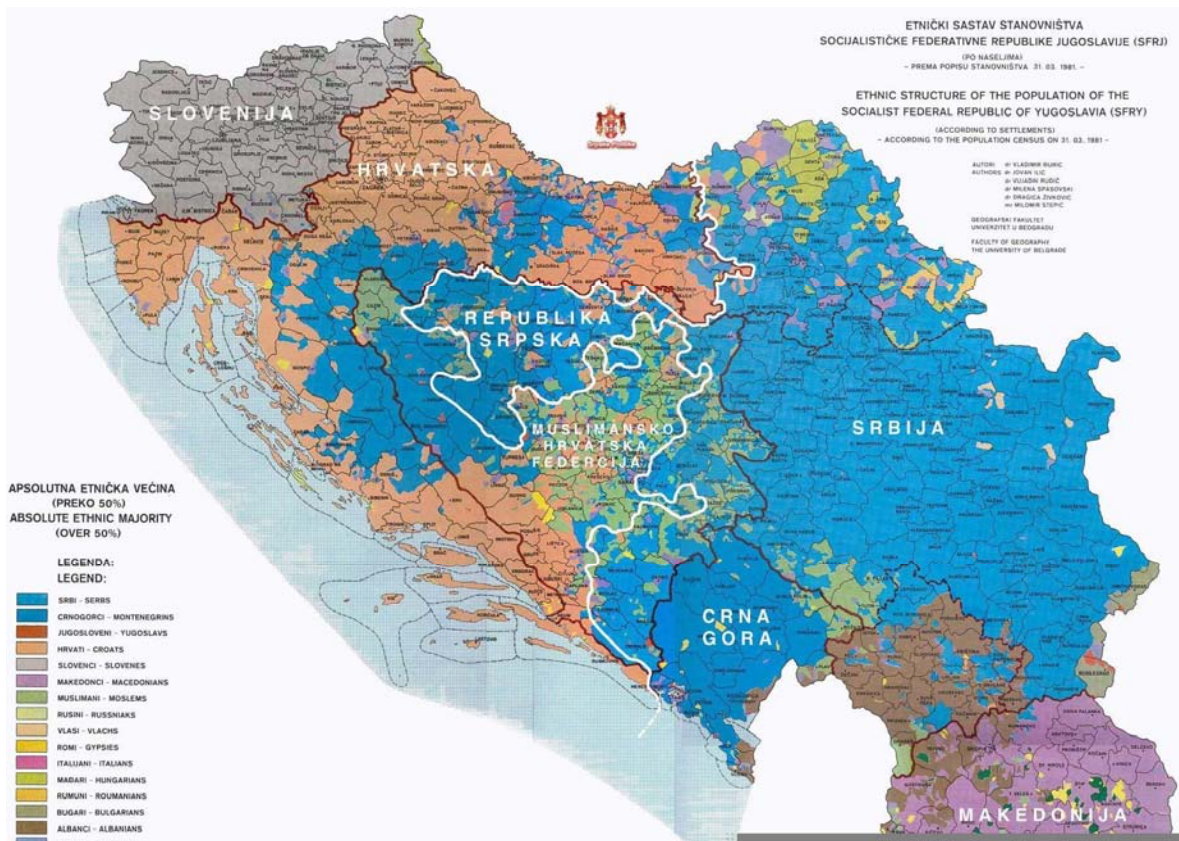
A következő térkép szintén 1942-ben jelent meg az Egyesült Államokban, Philadelphiában, de már a nép számára lényegesebben öröndetesebb tematikával. A *Post-War New World Map, The New World Order* (22. ábra) Maurice Gomberg munkája, tulajdonképpen a háború utáni új világtérkép vázlata, előrevetítése. Különböző felületi színekkel láthatóak a térképen az egyes nagyhatalmak ellenőrzése alá tartozó területek, késsel az USA, rózsaszínnel a Szovjetunió, pirossal a britek területei. Erre a három nagyhatalomra fektetnek hangsúlyt, a többi ország (például Franciaország) nincs is a jelmagyarázatban, pedig jól láthatóan a tervek szerint a Szövetségesek oldalán állók között osztották fel a világot. A térkép alatt olvasható egy szöveg is, amelyben pontokba szedik, hogy milyen politikát kell majd folytatniuk az újraosztás után.

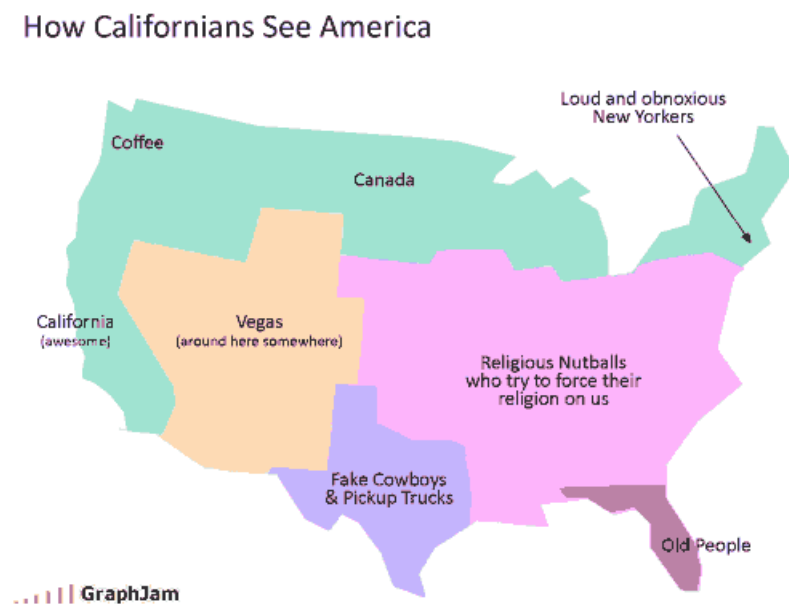
22. ábra: Post-War New World Map

Nem csak a világháborúk kapcsán jelentek meg propagandatérképek, a 20. század második felében zajló függetlenedési háborúkhoz kötődően is fellelhetőek. A Balkán-háborúk és a Délszláv háború olyan történelmi események voltak, ahol a propaganda a különböző etnikai csoportok közötti különbségekre éleződött. Ezeknek a térképeknek a nagy része tehát ebben a témában készült, ilyen a következő kiadvány is, amely az egykori Jugoszlávia lakosságának etnikai összetételét mutatja (23. ábra). 1981-es népességi adatok alapján készült a Belgrádi Egyetemen, – tehát egy részben még a háborúk előtti állapotokat mutatja –, kétnyelvű, a szerb mellett angolul is olvasható a jelmagyarázat. A különböző színek az egyes népek 50%-os többségét mutatják az adott területeken, ezáltal rámutatva az etnikai sokszínűségekre. A tematikus térképek közé besorolható, de azért mondható, hogy propaganda is, mert a határok megrajzolásával láthatóvá válik, hogy nem csak azokon belül, hanem más területeken is vannak olyan helyek ahol egy-egy kisebbség mégis többség. Tehát ez alapján egy adott népcsoport területi igényével léphetne fel arra hivatkozva, hogy azon a helyen ők többségben vannak, de mégsem tartoznak így hozzájuk, hiszen határok választják el őket egymástól.

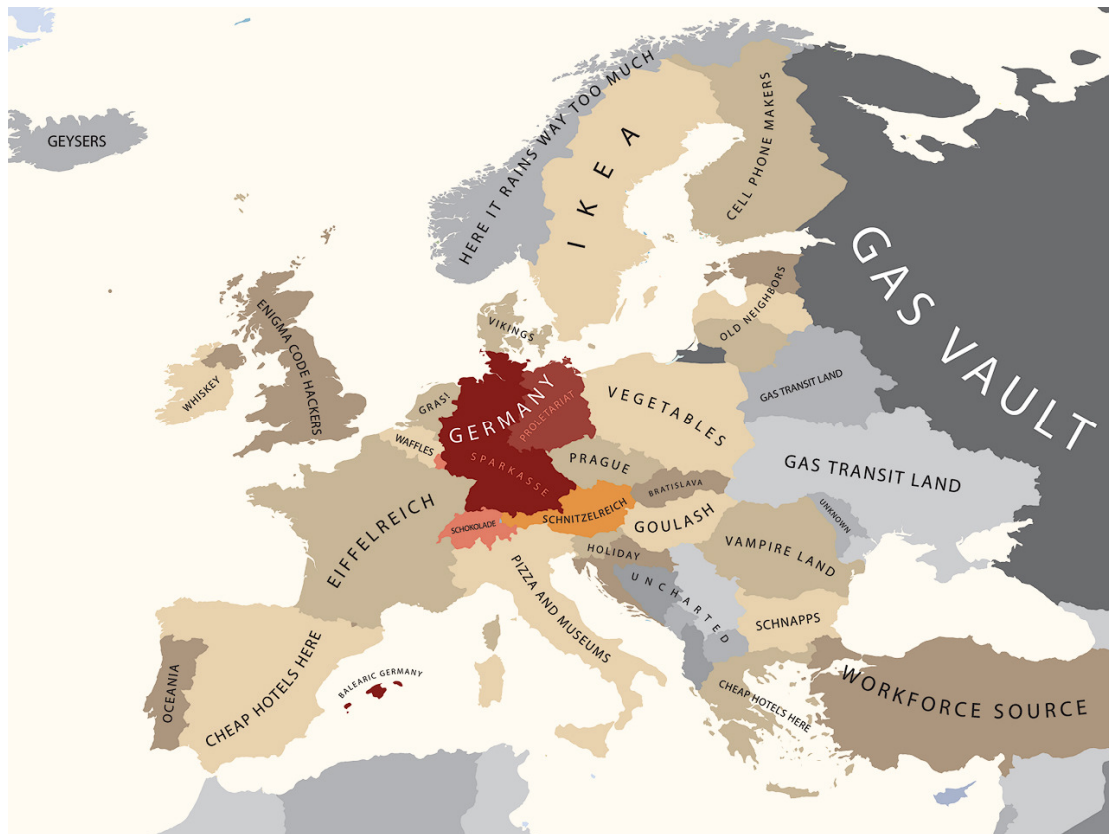

23. ábra: Jugoszlávia etnikai térképe

Még megemlítenék két példát ehhez a csoporthoz napjainkból: a 24. és a 25. ábrához hasonló stílusú humoros karikatúráknak számos példáját megtalálhatjuk.

24. ábra: Amerika a kaliforniaiak szerint

25. ábra: Európa a németek szerint

Az egyik térképen a kaliforniaiak, a másikon a németek sztereotípiáit mutatják be, ezek többnyire nem propaganda célból készülnek, inkább humoros kifigurázásként. Annyiban hasonlóak az előző alfejezetben tárgyalt térképekhez, hogy térképes formában jelenítenek meg tulajdonságokat, ismertetőjegyeket, az ebben a csoportban bemutatott térképekhez pedig abban, hogy ezeken is felületi színezéses módszerrel és megírásokkal közlik a mondanivalót. Azért hoztam fel őket példaként, mert a háborús propaganda során készült karikatúra-térképek helyett napjainkban ilyen, például egyes előítéleteket bemutató humoros ábrákkal találkozhatunk.

Összegezve elmondható, hogy ebben a csoportban említett térképek és a korábban tárgyalt, motívumokkal propagáló térképcsokor között lényeges különbségek vannak, de mégis mind ugyanannyira propagandatérkép. Az eszköz más, de a cél, a hatás ugyanaz. Ezeknek nagy előnyük az egyszerűség, a könnyen érthetőség és az átláthatóság. Hátrányuk az, – ha ezt hátrányként lehet egyáltalán említeni – hogy kevésbé ékesek és érdekesek, mint az ábrákkal tarkított társaik. A konkrét és tényszerű mondanivalóval ellátott alkotás a köznap ember számára egyszerűbben értelmezhető, sokan csak rövid pillantást vetnek akár egy plakáton vagy szórólapon megjelenő képre. Így, ha valaki meglátott egy ilyen térképet, nem

kellett hosszasan néznie azt ahhoz, hogy megértse a mondanivalóját. Az élénk színek használata a felületek színezésénél is egy olyan eszközük, amellyel a figyelmet az általuk közvetített lényegre irányíthatták.

Alapjuk igazgatási térkép, a részletessége a korábbiaknál már nagyobb, a határvonalak mellett néhol felfedezhető alacsonyabb rendű közigazgatási egységeknek, azok neveinek, fontosabb városoknak, nagyobb folyóknak, és az országneveknek a feltüntetése. Nagyrészüket tematikus adattal ellátott (népességi adatok, területszerzések időpontja, területnagyságok stb.) ezért sokszor jelmagyarázattal vannak kiegészítve, a térképtükrön belül elhelyezett számszerű adatsorokra is láthatunk példát. A felületi színezéses módszert, a tematikus térképek egyik gyakran használt ábrázolási módszerét használják ezek készítésekor, de volt eset, ahol a mozgásvonalak módszerét alkalmazták, bár ez kevésbé jellemző. Ezen tényezők miatt mondható, hogy a propagandatérképek e csoportja a tematikus térképekhez rokonítható, de mégis érvényesek rájuk a korábban elmondottak, miszerint hordoznak például a plakáttérképekhez hasonló jegyeket is. A tematikus adatok milyensége és mennyisége nem közelíti meg egy hagyományos tematikus térképen ábrázoltakét, sokszor nem is meglévő, meghatározott adatsorokból építik fel a térképet, hanem inkább összehasonlító célból készülnek. Például azokkal a kiadványokkal, ahol a Német Birodalom területszerzéseit mutatják be évszámokkal, az volt a cél, hogy bemutassák a terjeszkedésük ütemét.

Elmondható tehát, hogy a kartográfiaiailag külön kategóriába tartozó propagandatérképeknek egy olyan csoportját ismerhettük meg, amelynek körébe illeszthető térképek a tematikus térképekhez stílusukban és ábrázolási technikájukban hasonlóak, mégis céljuk és megjelenési módjuk miatt velük egy kalap alá nem sorolhatóak. Megfigyelhető, hogy inkább a második világháború alatt, illetve után jelentek meg nagy számban.

4.3 „Elferdített valóság”

A következőkben olyan térképi ábrázolásokat láthatunk, amelyeken földrészeket, országokat, egyéb természetföldrajzi egységeket nem a valóságnak megfelelően mutatnak be, hanem eltorzult, átformált, elfordított formában, vagy akár teljesen elhagyva. Ez a megmásítás jelentheti azt, hogy az adott egység nem a valós helyén található, vagy el van forgatva, vagy teljesen eltűnik, és láthatunk arra is példát, amikor más alakban jelennek meg földrészek.

Ide sorolnám még azokat a kiadványokat is, amelyeken csak egy-egy államot mutatnak be valamilyen élőlény (többnyire ember) alakjában, emiatt kissé eltorzított

formában. Ismertetőjegyük, hogy egy vagy ritkán két országot teljesen a kiválasztott élőlény mintájára formálnak, oly módon, hogy néhány esetben annak eredeti alakjához csak hasonlót, nehezebben felismerhetőt kapunk. Először ebből a kategóriából ismertetek pár példát *Robert Dighton* munkáiból.

A *Geography Bewitched or, a Droll Caricature Map of England and Wales* (26. ábra) 1793-ban jelent meg Londonban.

26. ábra: *Geography Bewitched or, a Droll Caricature Map of England and Wales*

Mint ahogy a címben is szerepel, egy tréfás karikatúrának készült, kifigurázásként. Egy nemesi ruhába öltözött, a sörét jókedvűen iszogató angol úr ül egy halformájú szörnyön, alattuk a tenger sok vitorlás hajóval. A sziget alakja felismerhető, csak a part tagoltsága nem megfelelő, például a szörny fejénél túl szabályos, kerek. Több város meg van írva mellettük, ez is segítheti a felismerést. A karikatúrát is úgy készítették, hogy ha a természetföldrajzi adottságokból esetleg nem is, de magát a kifigurázottat úgy alakították, hogy az stílusjegyeiből felismerhető legyen.

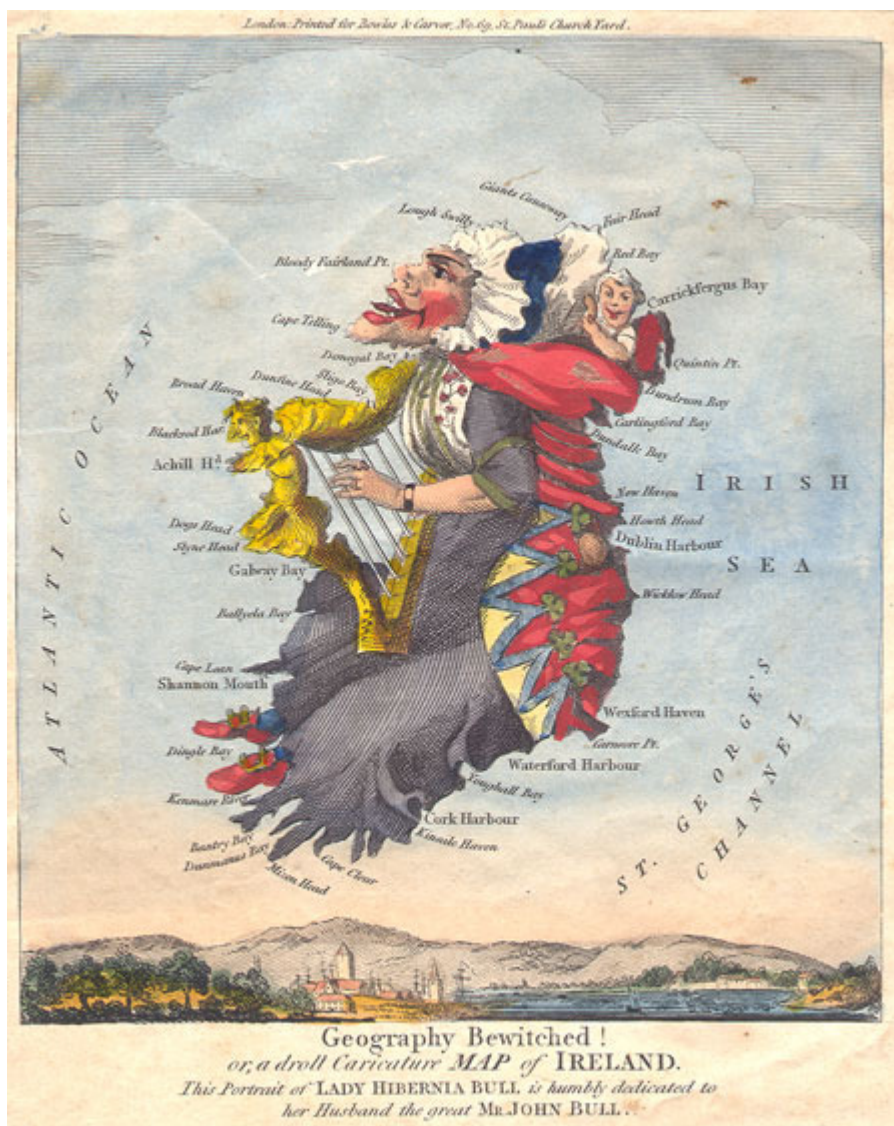
A következő térkép 1794-es, az előbb látottal együtt egy sorozat része, csak itt Skócia a kifigurázás tárgya (27. ábra).

27. ábra: Geography Bewitched or, a Droll Caricature Map of Scotland

Ezen már kissé nehézkes a felismerés, már csak azért is, mert Skócia különálló területként jelenik meg, nem a sziget többi részével együtt. Térdel a földön, melyhez Anglia van írva, ezzel azért jelezve, hogy miről is van szó.

A sorozat harmadik része Írországot mutatja be (28. ábra) egy hárfán játszó idős hölgy, *Lady Hibernia Bull* személyében. A teljes címből kiderül, hogy ő a korábbiakban már említett *John Bull* felesége. A „*Geography Bewitched or, a Droll Caricature Map of Ireland. This Portrait of Lady Hibernia bull is humbly dedicated to her Husband the great Mr John Bull.*” felirat olvasható rajta. Ebben arra céloznak, hogy Írország a Brit Birodalom része, annak hű szolgája.

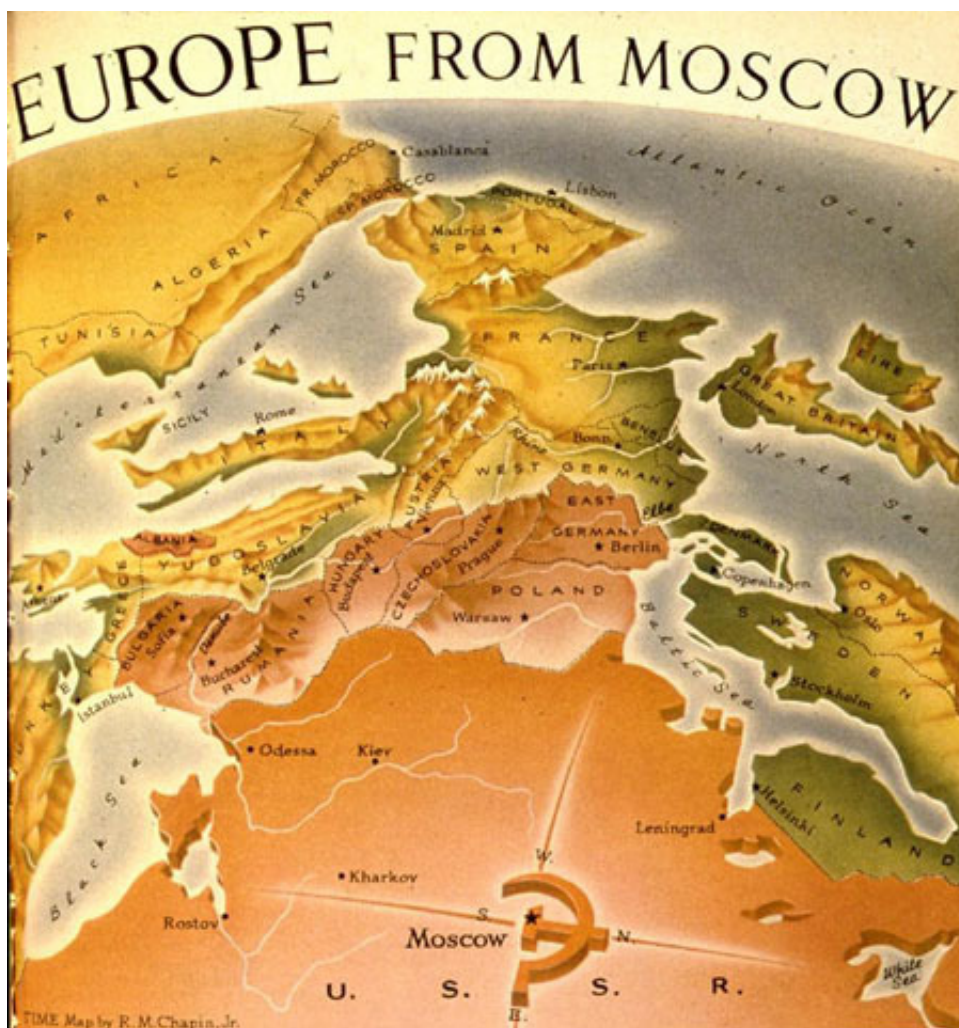

28. ábra: Geography Bewitched or, a Droll Caricature Map of Ireland, 1795

Az előbb látottakhoz hasonló térképekre inkább mondható, hogy vicces karikatúrák, mint azt, hogy kifejezetten propaganda céllal készültek. Persze mivel ezek is egyfajta felfogást, az évek során kialakult véleményt hirdetnek, adnak át, ezáltal mégis egy bizonyos képet formálnak az olvasókban a látott dologról, ezekben az esetekben országokról.

A következőkben bemutatandó munkák közül is van, amire igaz, hogy inkább humoros céllal készült, de van olyan is, ami történelmi események során kialakult ellentéteket erősít.

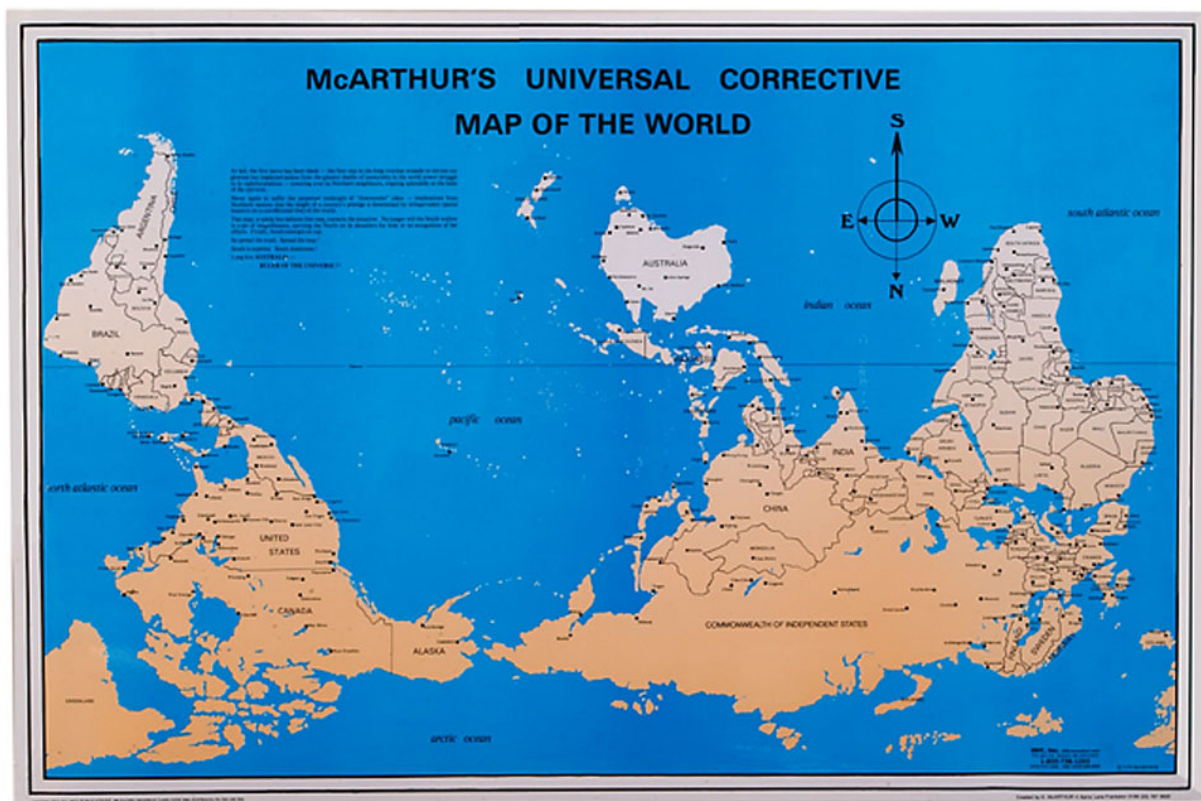
A *Europe from Moscow* (29. ábra) 1952-ben készült, R. M. Chapin amerikai kartográfus által a hidegháború idején. Egy teljesen más perspektívából, a Szovjetunió szemszögéből mutatja be a kontinenst. Így a középpontba helyezi, ebből az állásból még nagyobbak tűnik az ellenfél, rávilágít arra, hogy az oroszok milyen könnyedén keresztülrohanhatnak Nyugat-Európán.

29. ábra: Europe from Moscow

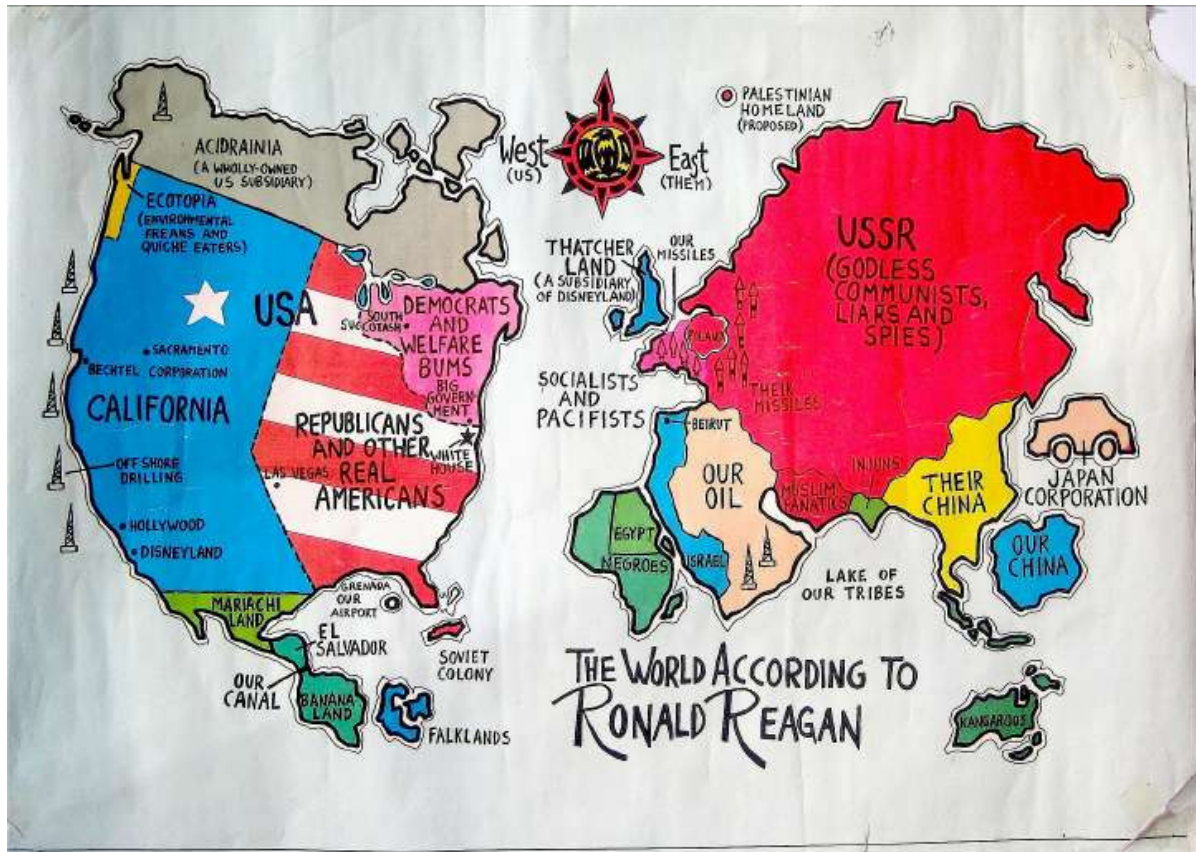
A következő *Stuart McArthur* fordított világtérképe (30. ábra), melyen a hazáját, Ausztráliát helyezi a középpontba, azáltal, hogy a feje tetejére állítja a kontinenseket. Ellenkezzel azzal, hogy ők a világnak csak egy mindentől távol eső pontján vannak, és bebizonyítva ezzel, hogy ez nem így van, ők a világközepe. Az ausztrál embereknek ez a látvány minden bizonnyal kellemes volt, erősítette a nemzeti öntudatot, hiszen most ők kerültek középre és felülre, nem pedig lentre a sarokba, mint ahogy az megszokott. A névrajzot viszont nem fordítva írták meg. 1979-ben publikálták, *McArthur's Universal Corrective Map of The World* címen.

30. ábra: McArthur világtérképe

A következő poszter is hasonló szellemben készült *Ronald Reagan* elnöksége alatt 1984-ben. A *World According to Ronald Reagan* is egy egyéni elképzelést mutat a világ nagyhatalmairól. A 31. ábrán látható, hogy a két akkori nagyhatalmat, az Egyesült Államokat és a Szovjetuniót felnagyították, alakjukat kicsit eltorzították. A Föld többi része pedig aránytalanul kisebb a két nagyhoz képest. Sok helyen olvasható megírás, hogy ki-kiről nevezetes, főleg ott, ahol olyan dolog van, ami valamelyik nagyhatalom számára fontos lehet, például olaj, autó. A Japán-szigeteket egy autó képviseli, és Kína pedig szigetként jelenik meg Ázsia mellett. Érdekes, hogy szélrózsán csak a kelet és nyugat szerepel megírva, aláírva,

hogy: „mi” és „ők”. A két állam különbözőségét erősíti még, hogy mindkettőnél látható pár rövid leírás, és míg az amerikaiaknál van pár pozitívum (persze csak *Reagan* vezette a republikánusok az igazi hazafiak), addig a szovjeteknél a nem igazán hízelgő sorok olvashatóak: „*istentelen kommunisták, hazugok, kémek*”.

31. ábra: The World According to Ronald Reagan

A háborúk utáni nemzeti ellentétek hatására is születtek megmászított, a valóságtól elrugaszkodott térképi ábrázolások. Még most a 21. században is vannak, akiknek a nemzeti öntudatát eltorzult képzetek erősítik. A következő fiktív térképet a *Szlovák Nemzeti Párt (SNS)* tette közzé 2008-ban (32. ábra). Ezen árajzolták a határokat úgy, hogy Magyarország eltűnt a térképről, Ausztria és Szlovákia osztozik az így nyert területeken. A „*Slovakia*” feliratot még a hatás kedvéért körülbelül Budapest helyére helyezték. Mivel ez a felosztás a történelem során sohasem volt így, illetve etnikai érvekre sem hivatkozhattak, így ez csupán a képzelet szintjén létező Kárpát-medence, tovább erősítve az amúgy is éles ellentéteket. Ezek miatt a tulajdonságok miatt sorolható ez is a most tárgyalt csoportba.

32. ábra: Nagy-Szlovákia?

Ezekhez a kiadványokhoz, melyeket ebben a részben láthattunk azért jóval kevesebb hasonlót találni, mint a korábbiakhoz, és nehezebben is hasonlíthatóak más térképtípusokhoz. Nagyrészüik pedig nem is konkrétan erős politikai indíttatásból, inkább humoros propagandaként került a piacra. Azért van természetesen egy határ, ami elválasztja a tréfás csipkelődést a valós nemzeti ellentétektől. Egy-egy ország szokásait, habitusát kifigurázni teljesen más, mint például egy országot politikai gyűlöletkeltés miatt lehasználni a térképről.

5. Propagandatérképek szerkesztése

Manapság már nem igazán készülnek bonyolultabb, motívumokkal tarkított propaganda célú kiadványok, inkább a példákként felsorolt térképek között is látott egyszerűbb, csak felületi színezést és néhány kifejezést tartalmazó kifigurázó ábra kering az interneten. Egyre többször látni viszont különféle reklám- és plakátterképeket, melyek szerkesztésekor a kartográfus nem a szaktudásának megfelelő minőségű munkát kénytelen elkészíteni, általában a megrendelő akaratából. Legtöbbször ezeket nem is térképészek készítik, illetve sajnos sokak laikus szemmel nem érzékelnek különbséget egy hozzá nem értő és egy szakmabeli munkája között, illetve nem is ragaszkodnak a minőséghez. Így volt ez a propagandatérképeknél is, sokat nem is térképészek, inkább karikaturisták, rajzmesterek készítettek, de akkoriban más okokból, mint most. Más volt a térképészek megítélése, mint manapság. A következőkben például egy általános földrajzi térkép szerkesztési alaplépéseinek mintájára haladva átveszem, hogy az egyes elemek egy propagandatérkép esetében mennyire lehetnek jelen.

Alapjuk szinte bármilyen térkép lehet, az is elképzelhető, hogy fejből, vagy képről átmásolással rajzolták meg a körvonalakat. Ezekre nincs utalás, ahogy a vetületre sem. A méretarányok is csak szemre állapíthatók meg, legtöbbjük egy-egy kontinenst mutat be, így azok kis méretarányúak, inkább ez a jellemző. A térképtükör kialakítására sincsen szabály, legtöbbször az határozta meg a méretét, hogy mennyi plusz magyarázószöveg, ábra vagy leírás kerül mellé.

Egy általános földrajzi térképnél, ha már megvan az alaptérképünk, megállapítottuk a méretarányt és kész a térképtükör elrendezése, hozzálátunk a domborzat, a vízrajz, a határok, a települések és az utak megrajzolásához. Propagandatérképeknél ezek közül elég kevés van ábrázolva, és azok sem mindig igényesen kidolgozva.

Szintvonalas domborzatábrázolás a kis méretarányokban amúgy sem a megfelelő választás. Bár nem ez volt az elsődleges ok, hanem inkább az – ami miatt a hipszometrikus domborzatábrázolási módszert sem használták –, hogy a felületeket vagy ábrákkal fedték le, vagy színt társítottak hozzájuk, így a szintvonalakat nem tudták volna már hova feltenni. Alapanyag híján nehezen is kivitelezhető a korrekt magassági viszonyok megrajzolása, de ezt nem is tartották fontosnak. Néhol megjelennek buckák, vagy a hegységek madártávlati rajzai, de ezek csupán elszórva, nem egyenlően minden területre, ilyet láthattunk az *1. ábrán* is.

A folyók, tavak is ugyanezen okok miatt hiányoznak, láttunk szintén példát arra, hogy néhány jelentősebb folyót felrajzoltak, de ezek csupán a „Propagandacél-térképek” alfejezetben látott térképek közül jellemző némelyikre. A tengerek, óceánok viszont ahol kell, mindig megvannak.

A határok adják a keretet mind az ábrákkal propagáló, mind a felületi színezéses módszert használó kiadványokon. Előbbinél a legtöbb példán látszólag nincsenek, tehát nem látunk konkrét vonalakat, csak az állat-, illetve emberalakok formájának elhelyezéséből, és adott esetben színéből következtethetünk arra, hogy azok külön egységeket jelölnek, és azok az egységek olyan kiterjedésűek, alakúak lehetnek. Míg ez az utóbbi csoportnál a határvonalak megrajzolásával válik egyértelművé. Az esetek túlnyomó többségében ezek csak országhatárok.

Települések sincsenek néhány esettől eltekintve, akkor is csupán egy-egy főváros, vagy fontosabb célpont megírására korlátozódtak. Utakat pedig az elemzett térképek egyikén sem láthattunk.

Sokféle leírást, buzdító szándékú szöveget helyeztek el a térképes részek mellé, – sokszor a térképtükrön belülről –, a térképi névrajz viszont ezekhez viszonyítva igen csekély. Főként a tengerek, óceánok, és az országok neveit tették fel, de a *Robert Dighton* féle torzított valóságot bemutató térképeken például sok szigetnek, kikötőnek a nevét megírták.

Azért is mentem végig ezeken a pontokon, hogy még szemléletesebben lássuk, hogy a propagandatérképek mennyire különböznek egy hagyományos térképtől. Ha megnézzük például a tömegtérképek csoportjait, még egy kisebb méretarányú igazgatási térképen is jóval több olyan elem van, amit a propagandatérképeknél nem fedezhetünk fel. Egységes koncepció nincs, hogy mikor mit kell felvinni a térképre, lényeg, hogy a céltematika minél erőteljesebben látsszon. Ha mégis volt olyan térképi elem, (például egy város) ami része ennek, akkor az is felkerülhetett, de olyan szintű szabályokat nem tartottak be, hogy például ha egy főváros szerepelt, akkor a vele azonos szinten lévő többi fővárost is megírhatták volna. Így a térképes részre vonatkozó egységes szabályok nélkül ezek az ábrázolások nem válhattak térképpé.

5.1 A céltematikához tartozó ábrák csoportjai

Ebben a fejezetben eddig olyan példákat soroltam fel, amelyek ezeken a kiadványokon többnyire nem szerepelnek, ebben a részben viszont ezek mellett azokat a céltematikához

sorolható jelkulcsi elemeket rendszerezem, amelyek egy hagyományos térképre kevésbé, de inkább egyáltalán nem kerülhetnek fel.

A különböző korú és kiadású térképeken felfedezhettünk gyakran hasonlóságokat, az ábrák kialakításában, vagy egyes jelképek következetes alkalmazásakor, jó példa erre *John Bull* megjelenése több helyen is. Viszont annyi módját és alakját láthattuk az érzelmek és eszmék kinyilatkoztatásának, hogy ezek sokszínűségének igazából csak a képzelet szabhat határt. Ezért nem is próbálkozom azzal, hogy felsoroljam mindet, inkább típusokba szedném őket az alapján, hogy azokat mire és hogyan lehet használni a megfelelő cél elérése érdekében. Tehát nem a fizikai jellemzők alapján csoportosítok.

Ha azért készítünk egy propaganda célú kiadványt, hogy valakik ellen gyűlöletet, rossz érzéseket keltsünk, akkor azt úgy érhetjük el a legegyszerűbben, ha negatív jelentéssel társítható ábrákat rajzolunk. Legtöbbször ennek akkor van a legjobb hatása, ha olyat választunk, aminek a célközönség szemében van alapja, tehát valamilyen közismert rossz tulajdonságot használunk fel. Jó erre még az is, ha mindenki számára félelmetes, vagy visszataszító jelképeket választunk. Ilyenek például az oktopusz, a medve, de lehet akár kígyó, sárkány, vagy olyan ember, akinek a ruházata, kinézete ijesztő, undorkeltő.

Az, hogy ezekkel egyidejűleg milyen típusú ábrákat használunk, kétféle dologtól függ. Egyik az, ha például külső szemlélők vagyunk (mint mikor az Egyesült Államok készített Európáról térképet), vagy nem akarunk másokkal, illetve a saját népünkkel kapcsolatban érzelmeket kelteni, akkor ebből a szempontból neutrális jelképeket választunk. Ez nem azt jelenti, hogy például nem lehet egy jellegzetes népviseletes figura, hanem azt, hogy nem törekszünk kifejezetten jó vagy rossz közötti választásra. Ki-ki maga dönti el, milyen véleménnyel áll ezekhez, ezzel szemben az a kitüntetett hely, ahol kifejezetten a rossz meglétét sugalljuk, jobban kiemelkedik ezáltal is a többi közül.

A másik esetben, ha magunkat szembe akarjuk állítani a "gonosszal", akkor célszerű a saját pozitív tulajdonságainkat kiemelni, vagy az ijesztő ábrával szemben olyanokat választani, amelyekhez kifejezetten jó dolgokat társítanak. Ilyen lehet egy angyal, egy hős lovag, vagy akár egy dicső sas. Itt el is értünk ahhoz az esethez, amikor azt szeretnénk a propagandával sugallni, hogy mi vagyunk a legjobb választás. Ennek is van egy másik módja, az előzőhöz hasonlóan.

Ekkor magunkat, vagy esetleg a velünk közös eszméket valló népeket különösen jónak, a megmentőnek tüntetjük fel csupa pozitív dologgal, csak az előzőhöz képest azzal a különbséggel, hogy a rosszat nem állítjuk szembe, hanem nem is érzékeltetjük. Ha például

nagyságával kiemelkedik egy dicső lovag a térképen, akkor egy kisebbre rajzolt gonosz törpe fel sem tűnik, így nem is jön számításba.

Itt is utaltam arra, hogy az ábrák nagyságával és színével is ki lehet emelni azokat a többi közül. Azt rajzoljuk nagyra, amit ki akarunk emelni, és a rosszat általában sötétebb, komorabb színekkel látjuk el, míg a jót világosabbal, élénkebbekkel.

Azonban arról még nem esett szó, hogy mekkora szerepet játszhat egy adott élőlény mimikája a megítélésének milyenségében. Említettem, hogy például a medvét használhatjuk a rossz jelképeként. Viszont nem mindegy, hogy milyen érzelmeket tükröz az arca, olyanra kell rajzolnunk, amelyből az látszik, hogy adott esetben mérges, vagy gonosz. Persze ha a medvét pozitív alakként akarjuk feltüntetni, akkor ez nem célszerű. Tulajdonképpen így megdőlni látszik azon állításom, hogy vannak olyan motívumok, amelyekhez kifejezetten a rosszat vagy a jót társíthatjuk, hiszen nagyban függ minden annak milyenségétől. Viszont azért mégis részben igaz ez, hiszen van, amit nehezebb az ellenkezőjére formálni, mint azt használni, amihez alapvetően már az adott jelentést párosítjuk.

Nem csak az arc mutathat sokat, hanem az is, ahogyan az élőlény fel van öltözve, illetve amilyen kellékeket tart magánál. Volt rá példa, hogy törrel felszerelkezett támadó állásba helyezkedett emberrel hívták fel a figyelmet a közelgő veszélyre. Az is fontos, hogy az a jelkép merre fordul, és mit csinál, ha például ül és olvas, az különösebben nem érdekel senkit, de ha mondjuk nyúl valami felé az már figyelemfelkeltőbb. Az egymáshoz képesti viszony is fontos, a "*Kill That Eagle*" című térképen ez nagyon jól látszik, ahogy többfelől is támadják a sast. Néhol kevésbé feltűnő, de azért ez adja azt a tájékoztatást, hogy mely felek állnak egymással szemben, és melyek egymás mellett.

Remélhetőleg nem lesz többet olyan helyzet, ami miatt propagandatérképek sokaságát kelljen elkészítenünk, de érdekes látni ezeknek az összetevőknek az elemzésekor, hogy mennyi mögöttes tartalmat, mennyi információt nyerhetünk belőlük. Természetesen egy adatokkal és felületi színezéssel propagáló munka is átadja az információt, de azért egy egyedileg kidolgozott, ábrákkal tarkított alkotáshoz különlegességben nem is mérhető. Sajnos azonban mindig valamilyen politikai viszályhoz, háborúhoz köthetőek ezért, ebből a szempontból szerencsére ma már újak nem készülnek. Viszont művészeti szempontból egy különleges kihívás lehet ilyet készíteni, főleg úgy, ha a térképésznek el kell vonatkoztatni az addig tanultaktól, és minden olyan szabályt figyelmen kívül kell hagynia, ami addig munkájánál elengedhetetlen volt.

6. A honlap elkészítése

Úgy gondoltam szükséges egy a propagataterképekkel foglalkozó honlap létrehozása is, azért mert sok különféle szebbnél szebb művet találhatunk ebben a témában, de ezek felkutatása időigényes munka, és sokszor nem is könnyű kitalálni, hogy mit és hol keressünk. Diplomamunkámban az interneten felkutathatóak közül nagyrészüket bemutattam, de úgy vélem akad olyan még, ami érdekes lehet. A honlapon ráadásul lehetőségem nyílik nagyobb felbontásban megjeleníteni azokat is, amelyeket dolgozatomban már láthattunk. Ezen kívül sajnos a világháló magyar nyelvű részein nem sok szó esik propagataterképekről, így ha valaki rátalál a honlapomra talán a szakdolgozatom olvasása nélkül, de a képeket átnézve jobban megismerheti a térképek e különleges csoportját. Azért is szerettem volna a honlapot megvalósítani, hogy megkönnyítsem azoknak a dolgát, akiket esetleg érdekelnek ezek az munkák, és szeretnének minél több ilyen egy helyen látni, de nincs idejük, energiájuk arra, hogy külön mindegyiket megkeressék. Kezdetnek a diplomamunkámban látottak közül mind a 31, és további 19, abban bemutatásra nem kerülő kép szerepel, de reményeim szerint a honlap az évek során folyamatosan fog bővülni. Egy egyszerű keresővel is ellátom, ami szintén könnyebbség lehet.

6.1 Háttéradatbázis létrehozása

A térképek adatainak tárolására egy táblázatot hoztam létre, amelyből a honlapot működtető program ki tudja listázni a térképeket, illetve a listát a keresés feltételeinek megfelelően tudja szűrni az adatbázis-kezelő utasításainak segítségével.

A táblázatot a *Microsoft Office Excel* programban állítottam össze. A táblázat öt mezőt (oszlopot) tartalmaz: az első a térkép címét, a második a raszteres állomány nevét (amely az adott térképet tartalmazza), a harmadik a kiadás évét, a negyedik a térkép származási helyét és ha ismert, a kiadóját vagy szerkesztőjét, az ötödik pedig a forrást, vagyis az eredeti térkép linkjét tartalmazza (33. ábra).

A kész táblázatot CSV (comma separated values; vesszővel tagolt értékek) formátumban mentettem, amely egy gyakori adatcsere formátum táblázat- és adatbázis-kezelők közt, mivel egyszerű, logikus felépítéssel bír. Az egyes értékeket – európai szabvány szerint – pontosvesszők választják el egymástól és nem tartalmaz semmilyen formázást, illetve bináris adatot (34. ábra).

	A	B	C	D	
1	NEV	KEP_CIME	KIADAS_EV	KIADAS_HELYE,SZERZO	LINK
2	Serio-Comic War Map For The Year 1877 By. F.W.R	1.jpg	1877	Egyesült Királyság, Fred W. Rose	http://www.raremaps.c
3	Serio-Comic War Map For The Year 1877 B. F.W.R	2.jpg	1877	Egyesült Királyság, Fred W. Rose	http://www.raremap
4	John Bull and his Friends (enter) A Serio-Comic Map of Europ	3.jpg	1900	Egyesült Királyság, Fred W. Rose	http://www.fridge.g
5	L'Europe Animale	4.jpg	1882	Belgium, A. Belloquet	http://www.flickr.cc
6	European Revue - Kill That Eagle	5.jpg	1914	Egyesült Királyság, J. Amschewitz	http://1.bp.blogspot
7	„Hark! Hark! The dogs do bark!”	6.jpg	1914	Egyesült Királyság, G.W. Bacon &	http://praporschchik
8	Satyrische Europa Karte Weltkrieg	7.jpg	1914	Németország, W. Nölting	http://www.flickr.cc
9	The Great War 1914	8.jpg	2009	USA, Keith Thompson, Leviathan	http://www.ritholtz
10	A humoros Atlas of the World	9.jpg	1914	Japán	http://4.bp.blogspot
11	Humoristische Karte von Europa im Jahre 1870	10.jpg	1870	Németország, Arnold Neumann	http://amota.files.w

33. ábra: Az Excel táblázat felépítése és tartalma

```

1 NEV;KEP_CIME;KIADAS_EV;KIADAS_HELYE,SZERZO;LINK
2 Serio-Comic War Map For The Year 1877 By. F.W.R;1.jpg;1877;Egyesült Királyság, Fred W. Rose ;http://www.raremaps.com/maps/medium/6248.jpg
3 Serio-Comic War Map For The Year 1877 B. F.W.R;2.jpg;1877;Egyesült Királyság, Fred W. Rose ;http://www.raremaps.com/maps/medium/26155.jpg
4 John Bull and his Friends (enter) A Serio-Comic Map of Europe;3.jpg;1900;Egyesült Királyság, Fred W. Rose ;http://www.fridge.gr/wp-content/
5 L'Europe Animale ;4.jpg;1882;Belgium, A. Belloquet;http://www.flickr.com/photos/bibliodysey/3668576165/
6 European Revue - Kill That Eagle ;5.jpg;1914;Egyesült Királyság, J. Amschewitz, Geographica;http://1.bp.blogspot.com/~ff1XxHJhVQ/TXCozdTBO
7 „Hark! Hark! The dogs do bark!” ;6.jpg;1914;Egyesült Királyság, G.W. Bacon & Co;http://praporschchikska.files.wordpress.com/2011/03/hark-he
8 Satyrische Europa Karte Weltkrieg ;7.jpg;1914;Németország, W. Nölting;http://www.flickr.com/photos/850096748N00/2722421074/
9 The Great War 1914;8.jpg;2009;USA, Keith Thompson, Leviathan ;http://www.ritholtz.com/blog/wp-content/uploads/2009/11/grandmap.jpg
10 A humoros Atlas of the World ;9.jpg;1914;Japán;http://4.bp.blogspot.com/_o5Bmcn0t0/TX70BHD4T/AAAAAAAAARe/MMP688C7e78/e1600/1e1a2?Bom2R

```

34. ábra: A CSV állomány felépítése

Az elkészült táblázatot fel kell tölteni egy adatbázisszerverre, amelyet a honlap el tud érni és adatokat tud kérni onnan. Ehhez a tanszékünk szerverén is futó *MySQL* adatbázis-kezelőt, illetve az erre készült *PHPMYAdmin* felületet használtam. Ez egyszerű elérést biztosít az *SQL* adatbázisokhoz, illetve sok művelet végrehajtását megkönnyíti, amelyet korábban csak manuálisan begépelte utasítások hosszú sorozatával lehetett végrehajtani (például táblák létrehozása, adatok módosítása). Miután bejelentkeztem a felhasználói nevemmel és a jelszavammal, a saját nevemmel ellátott adatbázist nyitottam meg és ott az új tábla létrehozását választottam. A megjelenő oldalon meg kell adni a mezők neveit, illetve típusait. Az adatbázis-kezelőknél az egyszerű táblázatkezelőkkel ellentétben egy mező (vagy oszlop) csak azonos típusú elemeket tartalmazhat, tehát szigorúbb struktúrával rendelkezik. A lenyíló listában sokféle típus közül választhatunk, azonban mivel a weblapunkhoz csak egy táblázatra van szükség, illetve a *MySQL*-lel megoldható problémákat tekintve ez egy rendkívül egyszerű feladatnak számít, így az év kivételével mindet az egyszerű, szöveges típusra állítottam (35. ábra).

Ezután be kell importálni az előzőleg elkészített CSV fájlt. Az importálásnál nincs más teendő, mint az importálás űrlapon megadni a táblázatunk elérési útvonalát és beállítani, hogy az állomány CSV formátumú, illetve a megfelelő karakterkészletet is, hogy az ékezetes karakterek is megfelelően jelenjenek meg. Itt lehetőség van az elválasztójelek megadására is,

de mivel az Excel a leggyakrabban használatos elválasztójelekkel rendelkező fájlt generált, így erre nincs szükség (36. ábra).

Szerver: localhost ▶ Adatbázis: nadoabt ▶ Tábla: propagand

Mező	Típus ?	Hossz/Érték*1	Egybevet
CIM	VARCHAR		
FILE	VARCHAR		
EV	INT		
KIADO	VARCHAR		
LINK	VARCHAR		

35. ábra: Új táblázatlétrehozása a mezőtípusok megadásával

Importálandó fájl

A szövegfájl helye: C:\Documents and Settings\Tallózás... (Legnagyobb méret: 16 384 KB)

A fájl karakterkészlete: utf8

Imported file compression will be automatically detected from: Nincs, gzip, bzip2, zip

---

Részleges importálás

Engedélyezi az import megszakítását, ha a script észleli, hogy közel van az időlimithez. Jól jöhet nagy fájlok importjakor, mivel meg tudja szakítani a tranzakciót.

Number of records(queries) to skip from start: 0

Importálandó fájl formátuma

CSV

CSV (LOAD DATA használatával)

SQL

Beállítások

Tábla adatok és fájl cseréje

Egyező sorok figyelmen kívül hagyása

Mező vége: ;

Mező lezárás: "

Mező escape karakter: \

Sorok vége: auto

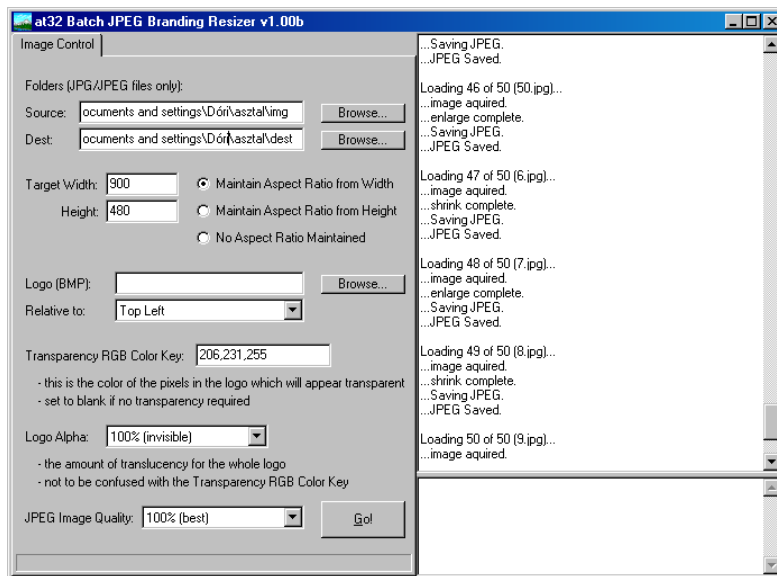
Oszlop nevek:

36. ábra: A PHPMyAdmin importálás űrlapja

Az importálás után a táblázat megjelenik a böngészőablakban, amely így készen is áll rá, hogy lekérdezéseket hajtsunk végre rajta a honlapot működtető program segítségével.

6.2 A képek beállítása

A különböző forrásokból összegyűjtött térképek eltérő felbontással rendelkeznek, amelyek esztétikus megjelenítéséhez feltétlenül szükséges, hogy közel azonos méretűek legyenek. A térképeket a honlapon egy táblázatban jelenítettem meg, ahol minden térképről egy kis előnézeti képet láthatunk, amelyre kattintva megjelenik az adott térkép teljes felbontású változata. Ehhez egy ingyenes programot, az *at32 Batch JPEG Branding Resizert* használtam (37. ábra). Ezzel egyszerűen lehet sok képfájlt azonos méretűre állítani.

37. ábra: A JPEG képek csoportos átméretezésére szolgáló program

A képek beállításánál lehetőség van a magasság vagy a szélesség fixálására, de mindkét értéket megadva megadható az is, hogy hagyja figyelmen kívül az eredeti kép arányát. Az előnézeti képekhez 350 pixel széles képeket generáltam. A teljes méretű képeknél ez nem ilyen egyszerű. A képek ideális mérete a leggyakrabban használt képernyőfelbontások fényében (1280×1024 és 1024×768) 900 pixel széles és 600 pixel magas, ugyanis az egy képernyőn megjeleníthető kép méretét csak vízszintesen csupán a pár pixel széles gördítősáv korlátozza, míg függőlegesen sokkal több objektum foglalja a helyet (például a menüsáv, a címsor, eszköztár). A legtöbb térkép fekvő, tehát szélessége nagyobb, mint a magassága, így ezeket gond nélkül átméretezhetjük 900 pixel szélesre. Előtte azonban ki kell választani azokat, amelyek ennél a méretnél lényegesen kisebbek, ugyanis ezek az átméretezéssel (nagyítással) pixelesek lesznek. Ugyanígy ki kell választani az álló képeket is, ezek szélességét a képernyő szélességéhez igazítva pont az ellenkező hatást érünk el, a kép túl magas lenne. Így ezeknél a magasságot kell fixálni a már említett 600 pixeles értékre. A képek kisebb méretű, előnézeti képeit és a teljes méretű állományokat a szerveren külön mappába tettem és az összetartozó képeknek ugyanazt a fájlnévet adtam.

6.3 A honlap programozása

A honlapot *PHP* nyelven írtam meg, amellyel olyan programokat írhatunk, amelyeket nem az internetböngésző fordít, hanem a szerveren futnak le. Ennek eredménye viszont egy *HTML* kód lesz, amelyet már a böngésző értelmez. Erre azért van szükség, mert a *HTML*

nyelv csak statikus elemek leírására alkalmas, de az űrlapok feldolgozásához vagy esetünkben a kereséshez már olyan programokra van szükségünk, amelyek kommunikálnak a felhasználóval. Erre fejlesztették ki a C nyelvre alapozott *PHP*-t, amely további előnye, hogy külön függvénytárral rendelkezik a *MySQL* adatbázisok elérésére és lekérdezések végrehajtására. Ez a tulajdonsága is tette a webprogramozás legelterjedtebb programozási nyelvévé és számtalan portál, fórum és egyéb dinamikus weboldal alapjává.

A kódot egy *Notepad++* nevű programban írtam meg, amely annyiban tér el a hasonló nevű, *Windows* alapcsomagját képező programtól, hogy kifejezetten fejlesztőknek készült, ugyanis fel van szerelve egy ún. *syntax highlightterrel*. Ez különböző színek és egyéb formázási lehetőségek használatával kiemeli és elválasztja egymástól az egyes programozási nyelvek parancsait, illetve ehhez hasonlóan a változókat, függvényeket és megjegyzéseket is áttekinthetőbbé teszi. Továbbá az egyes blokkokat bezáró jeleket is kiemeli, ha például egy kapcsos, szögletes vagy kerek zárójelre kattintunk, jelzi, hogy hol van a „párja” (38. ábra). Ez a funkció igen hasznos eszközzé teszi, ugyanis még rövidebb programokat is gyakran nehéz átlátni, különösen, ha egymásba ágyazott ciklusokat vagy szelekciókat alkalmazunk.

```

1 <html><head><title>Térképkereső</title>
2 <link rel="stylesheet" href="lightbox.css" type="text/css" media="screen" />
3 <script type="text/javascript" src="lightbox.js"></script>
4 </head><body bgcolor="#D2B48C"><FONT FACE="Arial">
5
6 <form method="GET" action="<?PHP echo $PHP_SELF;>">Keresés: <input type="text" size="20" name="nev">
7 <input name="küld" type="submit" value="Keress!"></form>
8
9 <?PHP
10 $user="nadoabt";
11 $password="kewell";
12 $dbase="nadoabt";
13 mysql_connect (localhost,$user,$password);
14 mysql_select_db ($dbase) or die ("Hiba!");
15
16 if ( !empty($_GET['nev'])) {
17
18     $felt="SELECT * FROM propaganda WHERE cim LIKE '%" . $_GET['nev'] . "%' OR kiado LIKE '%" . $_GET['nev'] . "%' ";
19     $kereses=mysql_db_query ($dbase,$felt) or die ("Hiba!");
20     $szama = mysql_num_rows ($kereses);
21
22     if ($szama==0) {
23
24         >>Nincs találat!<br>
25         <a href="http://mercator.elte.hu/~nadoabt/propagandaterkep">Vissza</a>
26         <?
27     }
28
29     else {
30
31         echo "Találatok száma: " . $szama;
32
33         >> <br><br><table border="1" width="400">
34         <tr><td><center>Térkép címe</center></td><td><center>Előnézeti kép</center></td><td><center>Megjelenés éve</center></td></tr>
35
PHP Hypertext Preprocessor file length: 2570 lines: 79 Ln: 22 Col: 21 Sel: 0 Dos\Windows ANSII JNS

```

38. ábra: A honlapot működtető program egy részlete a Notepad++ ablakában

Egy *PHP* szkript általában nem tisztán *PHP* parancsokból áll, hanem *HTML* tageket is találunk benne, illetve vannak olyan utasítások, amelyek *HTML* kódokat generálnak. A kód

PHP és a *HTML* nyelvű részeit el kell választani egymástól, ugyanis a böngészők csak a *HTML*-t tudják értelmezni. A program *PHP*-s részeit a szerver hajtja végre, így ezeket a felhasználó nem is láthatja, csak a végeredményt.

A honlapot leíró kódom első fele egy *HTML*-es rész, amely a beállítja a böngésző címsorába írandó címet, a honlap háttérszínét, beolvassa a képek megjelenítéséhez szükséges *JavaScriptet* is, illetve megjeleníti a keresőürlapot és a bevezető szöveget is. Ezután egy *PHP* kód következik, amely csatlakozik a *MySQL* adatbázishoz. A program itt kettéágazik attól függően, hogy a keresés űrlap ki lett-e töltve vagy sem. Ha nem, akkor a program az adatbázisból betölti az összes térkép adatát és egy *HTML* táblázatot készít belőlük. A képek egyben hivatkozások is. Ha ezekre kattintunk a korábban beolvasott *JavaScript* egy ún. *lightboxban*, a honlap feletti rétegen megjelenő ablakban jeleníti meg a nagyobb méretű képet (39. ábra). Ez azért előnyös, mert így nem kell elnavigálni az oldalról és új ablakot sem kell nyitni egy kép nagyobb méretben való megtekintéséhez, így ez a technológia mára már szinte minden professzionálisabb weboldal vagy éppen a közösségi portálok részévé vált.

39. ábra: Kép megjelenítése lightboxban

Ha a felhasználó kitöltötte és elküldte a keresés űrlapot, a *PHP* program az összes térkép megjelenítése helyett egy kérést (*query*) hajt végre az adatbázison, amely szűri az egyes rekordokat (sorokat) és csak azoknak az adatait küldi vissza, amelyek cím vagy kiadó mezőjében megtalálható a keresett kifejezés vagy annak egy részlete. Itt ismét elágazás található attól függően, hogy a keresés hozott-e eredményt, vagy sem. Ha nem, a program a „Nincs találat!” üzenetet jeleníti meg és egy linket vissza a térképek teljes listájához. Ha van eredmény, akkor azt szintén egy, az előzőekben leírt táblázatban jeleníti meg (40. ábra).

Találatok száma: 17

Térkép címe	Előnézeti kép	Megjelenés éve	Ország/Kiadó/Szerkesztő	Forrás
John Bull and his Friends (enter) A Serio-Comic Map of Europe		1900	Egyesült Királyság, Fred W. Rose	http://www.fridae.org/wp-content/uploads/2011/03/carte-satire-map-caricature-09.jpg
L'Europe Animale		1882	Belgium, A. Belloquet	http://www.flickr.com/photos/ibibliodysey/3668576165/
European Revue ◆ Kill That Eagle		1914	Egyesült Királyság, J. Amschewitz, Geographica	http://1.bp.blogspot.com/-f11XoHlvBQITXCOzrTBQ/IAAAAAAAAAABeQ/s1600/European%2BRevue%2B%2528Kill%2BThat%2BEagle%2529%2B1914.jpg

40. ábra: A térképeket tartalmazó táblázat

A honlap a <http://mercator.elte.hu/~nadoabt/propagandaterkepek/> címen érhető el, a főoldalon az összes térképet kilistázva tartalmazza, keresni több jellemzőre is lehet. Remélem mindenki számára érdekes és könnyen kezelhető lesz, és eléri célját azáltal, hogy minél többen megismerhetik ezeket a térképeket.

7. Összefoglalás

A propaganda szó sokak számára ismerős, és többnyire negatív jelentéstartalommal bír, a propagandatérképek családját azonban kevesen ismerik. Nem olyanok, amelyekkel a mai ember rendszeresen találkozhat, sajnos tudomásom szerint jelenleg nincs olyan kiadvány, amely rendszerezve tartalmazna könyv, vagy atlasz formában minél többet ezek közül. A hétköznapi ember a modern technikák fejlődésével, sajnos már egyre kevesebbet használ hagyományos papírra nyomtatott térképet, egyre kevesebb atlasz található már meg a családok tulajdonában. Felmerül a kérdés, hogy lenne-e esetleg értelme mégis egy ilyen kiadvány elkészítésének. Valószínűleg igen, hiszen ezek olyan térképi ábrázolások, amelyek ha kartográfiai értékeik alapján nem is, de művészeti és történelmi szempontok miatt mindenképpen helyet kaphatnának bármelyik polcon. Ha valóban elkészülne egy hasonló munka a jövőben, akkor ez a diplomamunka is segítségül szolgálhat a későbbiekben.

Sok olyan propagandatérképet ismerhetnek meg azok, akik elolvassák írásomat, illetve böngészik a honlapot, amelyeket máshol így rendszerezve nem lehet megtalálni. A források azért is vannak feltüntetve, hogy aki kedvet kapna továbbiak felkutatásához, valamint szeretne még többet megtudni róluk, ezt megtehesse. Érdekes kalandozás a múltba, amikor vizsgálunk egy ilyen alkotást, kicsit bele kell élnünk magunkat a szerkesztő szerepébe, hogy megérthessük azt, hogy mit is akart kifejezni.

Igyekeztem én is így tenni, mikor mindezeket szemléltem, számomra érdekes és tanulságos munka volt a felkutatásuk. Megállapításaimat mindig az eddig tanultak fényében tettem, alapozva egy kis történelmi tudásra is. Összegezve elmondható, hogy hasznos és érdekes munka volt, remélem mások számára is nyújt sok újdonságot.

8. Köszönetnyilvánítás

Köszönöm Faragó Imre tanár úrnak, hogy témavezetőmként segítette a munkámat és rendelkezésemre állt, amikor tudott. A félévek során sok olyan tudást is átadott, amelyeket most kamatoztathattam.

Igaz ez a tanszék többi oktatójára is, ezért köszönöm Nekik is a sok munkát és energiát, amit az öt év során abba fektettek, hogy belőlünk minél jobb térképészeket faragjanak.

Hálával tartozom diáktársaimnak is, amiért az évek során a különböző feladatok kapcsán felmerülő problémák megoldásakor segítettünk egymásnak, és ezáltal közösen fejlődhattünk.

Végül, de nem utolsó sorban, a családomnak is sokat köszönhetek, mert az ő támogatásuk is kellett ahhoz, hogy idáig eljussak.

9. Felhasznált irodalom

BLACK, Jeremy: Térképek világtörténete. Kossuth Kiadó, 2005.

BOBÁK Szilvia: A térkép grafikai elemeinek esztétikus megjelenése a propaganda célú térképeken. Budapest, 2007.

FARAGÓ Imre: Térképszerkesztés-tervezés előadásjegyzet. Budapest, 2009.

FARAGÓ Imre: Térképkiadványok 1. előadásjegyzet. Budapest, 2010.

KLINGHAMMER István – PAPP-VÁRY Árpád: Tematikus kartográfia. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1997.

KLINGHAMMER István – PAPP-VÁRY Árpád: Földünk tükre a térkép. Gondolat Kiadó, Budapest, 1983.

KLINGHAMMER István – PAPP-VÁRY Árpád – TÖRÖK Zsolt: Kartográfia történet. Eötvös Kiadó, Budapest, 1995.

TOLNAYNÉ FARAGÓ Ildikó: Propagandacélú politikai térképek és plakáttérképek készítése. Földrajzi Közlemény CXXII. (XLVI.) kötet, 1998. 3-4. szám p. 187-191.

TÖRÖK Zsolt Győző: Kartográfiai vizualizáció 1. előadásjegyzet. Budapest, 2009.

TÖRÖK Zsolt Győző: Kartográfiai vizualizáció 2. előadásjegyzet. Budapest, 2010.

A következő hivatkozásokat a diplomamunkám elkészítése során a 2011.02.01.-2011.05.25. közötti időszakban többször megtekintettem, felhasználtam, ezek tartalma ebben az időszakban nem változott, a 2011.05.25.-ei állapot szerint mind elérhető.

<http://geo.haifa.ac.il/~bargal/ideo-map.html>

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Propaganda>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Propaganda>

http://en.wikipedia.org/wiki/Cartographic_propaganda

http://en.wikipedia.org/wiki/Harold_Lasswell

http://en.wikipedia.org/wiki/Jacques_Ellul

<http://www.bl.uk/magnificentmaps/>

<http://longstreet.typepad.com/thesciencebookstore/2008/08/propaganda-maps.html>

<http://www.telegraph.co.uk/culture/7706372/At-last-I-can-see-the-point-of-maps.html>

http://www.newberry.org/k12maps/module_index/index.html

<http://holylandmap.blogspot.com/2011/03/asia-on-world-japanese-illustration.html>

<http://www.historum.com/general-history/9905-propaganda-maps.html>

<http://longstreet.typepad.com/thesciencebookstore/2010/02/propaganda-maps-potential-nazi-supporters-1938.html>

<http://www.newberry.org/smith/slidesets/vs1.html>

<http://www.flickr.com/photos/bibliodysey/2722420558/in/photostream/>

<http://bibliodysey.blogspot.com/2008/05/asia-on-world.html>

<http://www.historum.com/general-history/9905-propaganda-maps-2.html>

<http://www.geographictravels.com/2009/09/japanese-war-propaganda-maps-for-kids.html>

http://www.raremaps.com/gallery/archivedetail/6248/SerioComic_War_Map_For_The_Year_1877_By_FWR/Rose-Bacon%20&%20Co..html

<http://pointlessvanishingpoints.wordpress.com/>

<http://bibliodysey.blogspot.com/2008/08/dogs-of-war.html>

<http://bibliodysey.blogspot.com/2009/06/satirical-maps.html>

http://popartmachine.com/item/pop_art/LOC+1168835

http://www.bbc.co.uk/bbcfour/beautyofmaps/historical_maps-map5.shtml

http://www.pdfdownload.org/pdf2html/view_online.php?url=http%3A%2F%2Fwww.bimcc.org%2Farticles%2F20071116_BIMCC_Formatting_Europe_Conf_Abstract_6_barron.pdf

<http://cominganarchy.com/2009/10/20/fantastical-map-of-wwi-europe/>

<http://www.keiththompsonart.com/pages/grandmap.html>

<http://amazingdata.com/satirical-maps-of-europe/>

<http://bigthink.com/ideas/21097>

http://mylifeasihaveknownit.blogspot.com/2008_10_01_archive.html

<http://ressabiator.wordpress.com/2007/08/26/o-mapa-enquanto-logo/>

<http://longstreet.typepad.com/thesciencebookstore/2008/08/propaganda-maps.html>

<http://six8-decideyourself.blogspot.com/2008/05/blog-post.html>

<http://www.disinfo.com/tag/nazis/>

<http://www.corbisimages.com/stock-photo/rights-managed/42-20534195/german-nazi-propaganda-card/?ext=1>

<http://www.learnnc.org/lp/editions/mapping/6434>

<http://longstreet.typepad.com/thesciencebookstore/2009/12/mapping-the-invasion-of-america-1942.html>

<http://bigthink.com/ideas/21338>

<http://graphjam.memebase.com/2008/06/23/song-chart-memes-californians/>

<http://the-american-catholic.com/2010/10/03/a-map-of-how-americans-view-europe/#more-24901>

<http://wikicompany.org/fs/cosmos/archive/2009/20090701.html>

<http://www.villageantiques.ch/maps/englandireland/LadyHibernia.html>

<http://www.learnnc.org/lp/editions/mapping/6434>

<http://flourish.org/upsidedownmap/>

<http://rjm09mapcatalog.blogspot.com/2009/11/propaganda-maps.html>

<http://www.zombietime.com/zomblog/?p=504>

http://mandiner.blog.hu/2008/04/13/akinek_terkep_e_taj

http://www.matarka.hu/cikk_list.php?fusz=618

<http://www.dailymail.co.uk/home/moslive/article-1272921/Ten-greatest-maps-changed-world.html>

10. Ábrajegyzék

1. ábra: Serio-Comic War Map For The Year 1877 By. F.W.R
<http://www.raremaps.com/maps/medium/6248.jpg>
2. ábra: Serio-Comic War Map For The Year 1877 B. F.W.R Copyright
<http://www.raremaps.com/maps/medium/26155.jpg>
3. ábra: John Bull and his Friends
<http://www.fridge.gr/wp-content/uploads/2011/03/carte-satire-map-caricature-09.jpg>
4. ábra: L'Europe Animale
<http://www.flickr.com/photos/bibliodyssey/3668576165/>
5. ábra: European Revue – Kill That Eagle
http://1.bp.blogspot.com/-ff1XxHJhvBQ/TXCOzdTB0_I/AAAAAAAAABeQ/qn9UwX7EdCA/s1600/European%2BRevue%2B%2528Kill%2BThat%2BEagle%2529%2B1914.jpg
6. ábra: „Hark! Hark! The dogs do bark!”
<http://praporshchikskila.files.wordpress.com/2011/03/hark-hark-hark-the-dogs-do-bark-walter-emanuel-london-1914.jpg>
7. ábra: Satyrische Europa Karte Weltkrieg
<http://www.flickr.com/photos/85009674@N00/2722421074/>
8. ábra: The Great War
<http://www.ritholtz.com/blog/wp-content/uploads/2009/11/grandmap.jpg>
9. ábra: A humoros Atlas of the World
<http://4.bp.blogspot.com/-o5HvmcpQjz0/TXCZORHU4vI/AAAAAAAAABeg/NNR68SG7sZ8/s1600/Asia%2Bon%2Bthe%2BWorld.jpg>
10. ábra: Humoristische Karte von Europa im Jahre 1870
http://amota.files.wordpress.com/2010/06/4699240596_0b6f8fc496_o2.jpg
11. ábra: Het Gekkenhuis
<http://pics.livejournal.com/aldanov/pic/0039p70s>
12. ábra: L'Entente Cordiale
http://1.bp.blogspot.com/_26KboUYeWMk/TTApXCdynQI/AAAAAAAAABFg/l_IU8f_GwbQ/s1600/entente%2Bcordiale%2Bspider.jpg
13. ábra: Gedrängte Frühjahrsübersicht von Europa im Jahre 1915
http://amazingdata.com/mediadata44/Image/2722415492_ac7e5ceee6_b_funny_cute_amazing_cool_200907301342012897.jpg

14. ábra: Sommerschau über Europa 1915
<http://pics.livejournal.com/aldanov/pic/0039y49c>
15. ábra: Nazi War Aims
<http://strangemaps.files.wordpress.com/2006/12/10.jpg>
16. ábra: Portugal Não é um País Pequeno
http://4.bp.blogspot.com/_z6IQGPntD3c/TCFMqxC1_mI/AAAAAAAAAIC/uJjXT-TWQDM/s1600/Salazar.jpg
17. ábra: A portugál gyarmatok területének összehasonlítása európai országokéval (részlet)
http://4.bp.blogspot.com/_z6IQGPntD3c/TCFMqxC1_mI/AAAAAAAAAIC/uJjXT-TWQDM/s1600/Salazar.jpg
18. ábra: Ein Kleinstaat Bedroht Deutschland
http://1.bp.blogspot.com/_j3Csr6WB3t8/SJovAKqMgLI/AAAAAAAAACk/e4oUgB4rrpI/s400/germanpropaganda.jpg
19. ábra: Ein Volk – Ein Reich – Ein Führer
<http://www.corbisimages.com/images/42-20534195.jpg?size=67&uid=398fa814-ce0e-4559-9a59-0fff8ec97ea3&uniqID=2af68b87-62ec-4dfd-a800-735882b13d6a>
20. ábra: Német képeslap az 1930-as évekből
http://www.prussianpoland.com/nazi_6.jpg
21. ábra: The Nazi Invasion of America
http://1.bp.blogspot.com/_56C-ixCTGN4/TTtUQWfMZiI/AAAAAAAAADbA/aFBDEIFevSk/s1600/Plan4.jpg
22. ábra: Post-War New World Map
<http://lh3.ggpht.com/abramsV/SEnR56Pi4kI/AAAAAAAAATuk/OCxPKEFo-xc/dhit2.jpg>
23. ábra: Jugoszlávia etnikai térképe
http://www.kosovo.net/ethnmap_yu.jpg
24. ábra: Amerika a kaliforniaiak szerint
<http://www.lindsayfincher.com/2008/07/how-californians-see-america.html>
25. ábra: Európa a németek szerint
<http://the-american-catholic.com/2010/10/03/a-map-of-how-americans-view-europe/>
26. ábra: Geography Bewitched or, a Droll Caricature Map of England and Wales
http://farm4.static.flickr.com/3578/3669581070_2c62ff83c9_o.jpg
27. ábra: Geography Bewitched or, a Droll Caricature Map of Scotland
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/7/70/Geography_Bewitched_-_Scotland.jpg/473px-Geography_Bewitched_-_Scotland.jpg
28. ábra: Geography Bewitched or, a Droll Caricature Map of Ireland, 1795
<http://www.villageantiques.ch/maps/englandireland/LadyHiberniadet.jpg>

29. ábra: Europe from Moscow

<http://mappery.com/maps/Europe-From-Moscow-in-1952-Map.mediumthumb.jpg>

30. ábra: McArthur világképe

<http://www.geography.hunter.cuny.edu/~tbw/ncc/McArthur%27s%20Universal%20Corrective%20Map%20of%20the%20World.jpg>

31. ábra: World According to Ronald Reagan

http://www.zombietime.com/zomblog/wp-content/images2009/IMG_3880.JPG

32. ábra: Nagy-Szlovákia?

http://m.blog.hu/ma/mandiner/image/0804/Nagy-Szlovakia_Magyarország_nelkul.jpg

A 33.- 40. ábrákon a honlap szerkesztésekor készített (screenshot) képek láthatóak.

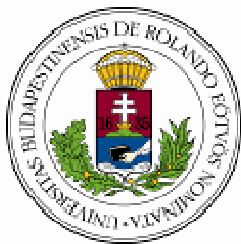
Nyilatkozat

Alulírott, Nagy Dóra nyilatkozom, hogy jelen dolgozatom teljes egészében saját, önálló szellemi termékem. A dolgozatot sem részben, sem egészében semmilyen más felsőfokú oktatási vagy egyéb intézménybe nem nyújtottam be.

Egyúttal nyilatkozom arról is, hogy hozzájárulok ahhoz, hogy a diplomamunkám teljes szövege a képekkel együtt felkerüljön a Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszék honlapjára.

Budapest, 2010. június 2.

.....

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM

INFORMATIKAI KAR

TÉRKÉPTUDOMÁNYI ÉS GEOINFORMATIKAI TANSZÉK

DIPLOMAMUNKA-TÉMA BEJELENTŐ

Név: **Nagy Dóra**

EHA-kód: **NADOABT.ELTE** Szak: **Térképész MSc**

Témavezető: **Faragó Imre**

munkahelye és címe: **ELTE Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszék,**

1117 Budapest, Pázmány Péter sétány1/A

beosztása és iskolai végzettsége: **Tanszéki mérnök**

A dolgozat címe: **Propagandatérképek**

A dolgozat témája: **A diplomamunka célja a sajátos jelkulcsi elemek figyelembevételével, néhány ismertebb, meghatározóbb propagandatérkép vizsgálata, ezek csoportokba sorolása, elemzése, olyan általános érvényű megállapítások és szabályok felállítása, amelyek a térképszerkesztés-tervezés során felmerülhetnek.**

A témavezetést vállalom. ....
(a témavezető aláírása)

Kérem a diplomamunka témájának jóváhagyását.

Budapest, 20.....

.....
(a hallgató aláírása)

A diplomamunka-témát az Informatikai Kar jóváhagyta.

Budapest, 20.....

.....
(a témát engedélyező tanszék vezetőjének aláírása)